

Lastekaitse Liit
Estonian Union for Child Welfare

märka last

KEVAD 2012 / HIND 2 €

AINO PERVIK:
"Olen pereinimene."

Advokaat
annab nõu:

**lapse elukoht
pärast lahutust**

LASTE MÄNGUMAILM

- Lapse õigus mängule
- Mängukeskkond ja areng
- Mänguteraapiaga viha vastu

**LASTE VAESUS
VAJAB LAHENDUSI**

Dave Benton
oma tütardest:
tavalised eesti lapsed

**Märka seksuaalsed
väärkohtlemist**

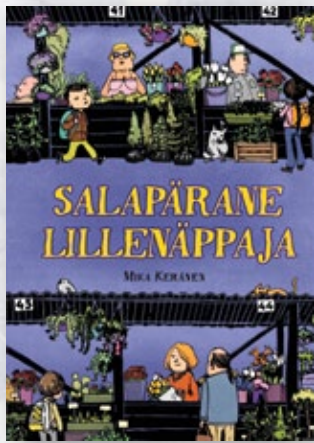
Mida teha ahistajaga MSN-is?

ISSN 1736-8340

9 771736 834016

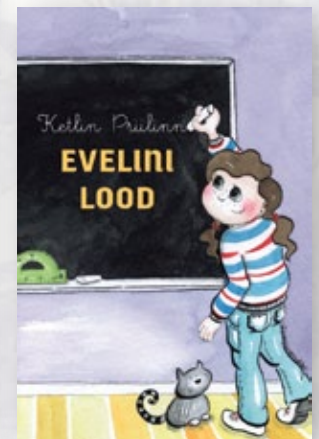
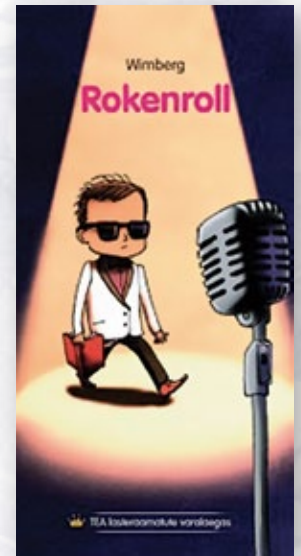

HEA LASTE- RAAMAT 2011

Tänapäeva kiires maailmas ei tohiks unustada inglise filosoofi Francis Baconi kuldseid sõnu, mille kohaselt lugemine teeb inimese täisväärtuslikuks. Veebruari lõpus valisid lastekirjanduse eksperdid 2011. aastal ilmunud uudiskirjanduse hulgast taas välja parimad lasteraamatud.

Lasteraamatuid ilmub palju ja vanematel on raske valida lastele väärt kirjandust, seetõttu hakkas Lastekaitse Liit 2009. aasta kevadel välja andma "Hea raamatu" märki, mis aitab uudiskirjanduses orienteeruda.

Experdid valivad kord aastas uudiskirjanduse hulgast välja kuni 12 aastastele mõeldud head lasteraamatud. Raamatuid hindavad lastekirjandusega igapäevaselt kokku puutuvad inimesed üle Eesti: Eesti Lastekirjanduse Keskusest, Eesti Lugemisühingust ja Emakeeleõpetajate Seltsist ning lasteraamatukogude töötajad.

märka last

KEVAD 2012

Õigus mängule

Taas on kevad, tore ja päikeseline aeg. Kevad teeb meeleolu rõõmsaks ja päevad mängulisemaks ning tegudesse lisandub pisut lapsemeelsustki. Loodus käivitab rõõmu, ärgitab spontaansust ning tärkava loodusega kaasa mängima.

Lapse huvi on mängida! Mäng on lapse füüsilise ja kognitiivse arengu toetajana vaieldamatult määrava tähendusega, aidates eluks ettevalmistamist ja sotsialiseerimist. Paraku pole kuigi palju arutelusid ja käsitlusi mängust kui arengueeldusest, mis loob lapsele kasvukeskkonna kaudu vabadust, kasvatub kujutlusvõimet ja loomingulisust. Mõnedes arengumaades ja kultuurides on lapse õigus mängule ning võimalused mänguks piiratud, sest lapsed täidavad igapäevaselt täiskasvanute rolle. Arenenud ühiskondades on aga vastupidine oht. Mäng on kultuuri osa ja ühiskonnas tunnustatud, aga lapse mäng on väga ära organiseeritud ja liigselt asjastatud mänguasjadega. On oluline, et lapsed saaksid mängu ise luua ja määrata.

Lapsel peab olema vaba aega: endaga olemiseks, puhkamiseks ja ka mänguks, et paremini maailmast aru saada.

Mäng on kasulik. Mängu kasutavad lastega töötavad spetsialistid ka laste valusate kogemustega tegelemiseks ja üleelamuste leevendamiseks, kui lapsed on saanud osa näiteks sõjakonfliktidest, kogenud vanemate kaotust, vägivalda, leina. Mängust saab teaduspõhiselt ja heade kogemuste kaudu kuulda 17.–20. juunini 2012 Tallinnas peetaval rahvusvahelisel konverentsil “Mängu võimalused: teadusuuringute rakendusi hariduspoliitikas ja praktikas” Konverentsi korraldavad rahvusvaheline organisatsioon ICCP (*International Council for Children's Play*) koostöös Tallinna Ülikooli ja Lastekaitse Liiduga.

Keegi on öelnud, et kõige põnevam ja lummavam on vaadata mängivat last – sellest pole kunagi võimalik tüdineda.

Märka last!

Head lugemist ja kaasamõtlemist!

Alar Tamm
Lastekaitse Liit, juhataja

SISUKORD

- 6 Aino Pervik: “Ma olen pereinimene.”
- 10 Laste mängumaailm
- 12 Mänguga viha vastu
- 14 Arendav mängukeskkond
- 17 Tasakaal kasvatuses
- 20 Põhiteadmised rahaasjadest
- 23 Lapsed on väärt, et nad ära kuulataks
- 24 Laste vaesus vajab lahendusi
- 26 Toidupank aitab
- 27 Õpetaja ja internet
- 28 Blokeeri, kopeeri, reageeri!
- 30 Märka väärkohtlemist
- 32 Vastuta ja sekku
- 34 Suhtumine oleneb inimesest, mitte päritolust
- 38 Kümne tuhande lehega puu
- 40 Parimad kokkulepped lapse nimel
- 42 Kiusamise pikk kaja
- 45 Õnnetu armastuse vili
- 46 Kuidas elad, Eestimaa laps?
- 47 7 aastat karatega
- 48 Kõige paremad lapsed
- 50 Terveks jäädakse terves suhtes

Peatoimetaja **Merit Lage**
merit@lastekaitseliit.ee

Tegevtoimetaja **Sirje Maasikamäe**
sirje@menu.ee

Turundus **Mart Valner**
mart@lastekaitseliit.ee

Kujundaja **Silver Vaher**

Toimetuse kolleegium

Helen Noormets, Tervise Arengu Instituut

Andres Aru, Õiguskantsleri Kantselei

Enn Kirsman, Eesti Lastevanemate Liit

Malle Hallimäe, Lastekaitse Liit

Alar Tamm, Lastekaitse Liit

Esikaane foto **Virge Viertek**

Kaaneafotol **Mona ja Samuel**

Teostus: **Kirjastus Menu**

Ajakirja saab tellida www.ajakiri.lastekaitseliit.ee

Aastatellimuse hind on 4 eurot.

Järgmine Märka Last ilmub sügisel 2012.

Lastekaitse Liit
Estonian Union for Child Welfare

Ajakirja Märka Last rahastavad Sotsiaalministeerium, Haridus- ja teadusministeerium ja Hasartmängumaksu Nõukogu.

MÄRKA JA AITA

Elmise aasta lõpus kuulutas Harku Valla Lastekaitse Ühing välja traditsioonilise omaloomingukonkursi. Sel korral oli loovtööde teema "Märka ja aita", mida lapsed tõlgendasid väga oskuslikult. Tähelepanu oli juhitud loomade-lindude abistamisele ning koolikaaslaste ja lähedaste murede märkamisele. Konkursile laekus valla koolidest ja lasteaeadeast nii kunsti- kui kirjatöid. Üks meeldejäävamaid oli kahe 12aastase Harkujärve põhikooli poisi **Ralf Kuuse** ja **Jan Henri Tälli** ühistööna valminud luuletus "Mure" (juhendaja **Marika Virit**).

*Ma märkasin üht selli,
kel koolis halb ja kole.
Sel tüübil on ka öde,
ta elu pole parem.*

*Läksin poisijuurde
ja küsisin: "Mis mure?"*

*Ta vastas: "Keegi must ei hooli,
ei kodus ega koolis!"*

*Aga pole hullu,
Lasteabi loodi mullu.
Sealt sa lahenduse leiad
ja halva ära peidad.*

*Helista, kui abi vajad!
Nulli pole ette vaja,
vali lihtsalt 116111
vastus tulemas on küps.*

*Selli lasteabi aitas,
õnneks öde seda taipas.
Läksid nüüd nad rõõmsalt kooli,
tähtis on, et keegi hoolib.*

Vaata Harku Valla Lastekaitse Ühingu tegemisi www.harkulaps.ee.

MÄRKA LAST FACEBOOKIS

Liitu ajakirja sotsiaalmeedia leheküljega ja soovita ajakirja sõbrale! Ajakirja Märka Last Facebooki-lehekülg ootab uusi liitujaid <http://www.facebook.com/pages/Ajakiri-Märka-Last>. Kui tahad kaasa aidata lapsesõbraliku mõtteviisi levikule, soovita ajakirja sõbrale, koolile, lasteaiale või raamatukogule.

REMNIKULE SUVELAAGRISSE

Lastekaitse Liidu õppe- ja puhkekeskus Remnikul ootab 7–14aastasi lapsi suvelaagrisse.

Laagrivahetused toimuvad 3.–10.07, 1.–8.08, 11.–18.08. Vahetuse hind lapsele 112.48 eurot.

Registreerumine kodulehel www.lastelaagrid.eu.

TELLI AJAKIRI MÄRKA LAST!

Ajakirja saab tellida:
ajakiri.lastekaitseliit.ee/tellimine
Aastatellimuse hind 4 eurot.

TOETA KARUSID SWEDBANKI ANNETUSKESKKONNAS!

Alates 1. juunist saab toetada Lastekaitse Liidu projekti „Kiusamisest vaba lasteaed“ Swedbanki annetuskeskkonnas www.swedbank.ee/armastanaidata.

Sõbralikuma ja positiivsema koolikeskkonna saavutamiseks on vaja probleeme ennetada juba varajases lapseas.

Projekti keskmeks on sõber karu, kes õpetab lasteaialastele austust, hoolivust, sallivust ja julgust.

INFOKESKUS SULGES UKSED

1. märtsil lõpetas tegevuse MTÜ Lastekaitse Liit lapse õiguste infokeskus „Märka last“ (Tõnismägi 3). Täname kõiki külastajaid ja toetajaid! Edaspidi on võimalik trükistega tutvuda, nõu küsida või niisama külla tulla Lastekaitse Liidu kontorisse Endla 6-18.

E-post infokeskus@lastekaitseliit.ee,
tel 631 1128

Lastekaitse Liit on käivitanud projekti „Jätksuutlik kommunikatsiooniteenus“, mis aitab kaasa ajakirja Märka Last turundamisele. Projekti rahastab Kodanikuühiskonna Sihtkapital.

REGIONAALMINISTRI VALITSEMISALA KÜSK Kodanikuühiskonna Sihtkapital
KODANIKUÜHISKONNA TOETUSEKS

PEREKOOLI MÕJU

Eelmise aasta lõpus valmis perekeskuse Sina ja Mina läbi viidud uuring, mille eesmärk oli uurida Gordoni perekooli kui ühe ennetava vanemlusprogrammi mõju lapsevanematele ja lastele. Selline uuring korraldati Eestis esimest korda.

Uuringu käigust. Uuringus osales 73 lapsevanemat, kes läbisid kahe kuu jooksul Gordoni perekooli kasvatusteemalise koolituse. Uuring viidi läbi enne ja vahetult pärast koolitust ning kolm kuud pärast koolitust.

Tulemustest. Uuringust ilmses, et kolm kuud pärast koolitust tundsid lapsevanemad vanemlikus rollis suuremat rahulolu kui enne koolitust. Samuti märkasid vanemad laste emotsionaalsete probleemide ja hüperaktiivsuse vähenemist. Vanemate hinnangul vähenes laste kõikide emotsionaalsete ja käitumisprobleemide keskmine tase. Saades teadlikumaks lapse arengut toetavatest olukordadest peresuhetes, panid vanemad rohkem tähele konfliktisust pereliikmete omavahelises suhtluses ja hindasid madalamaks oma senise vanemlikku kompetentsi taseme lastekasvatuses ette tulevates küsimustes.

Uuri Gordoni perekooli koolitusgruppide kohta www.sinamina.ee/koolitused.

UUS LASTEOMBUDSMANI KODULEHT

1. märtsist on kõigile kättesaadav lasteombudsmani koduleht lasteombudsman.ee.

Uus koduleht on lapselähedase ja rõõmsa kujundusega. Selle üks olulisemaid sisulisi väärtusi on, et õiguskantsler kui lasteombudsman selgitab lastele ja noortele lihtsalt, arusaadavalt ja vahetult nende peamisi õigusi ja kohustusi. Kirjas on ka lapsevanemate õigused ja kohustused, info lastekaitse korraldusest Eestis ning mitmesugust uut ja vajalikku teavet lapse õiguste ja lasteombudsmani töö kohta.

Lasteombudsmani kodulehel on lugejarühmi silmas pidades erineva keelekasutuse, raskusastme ja teabemahuga lehed lapsele, noorele ja täiskasvanule.

Laste leht on mõeldud kuni 12aastastele. Lasteombudsman selgitab hästi lihtsalt, kes on lasteombudsman ja millega ta tegeleb, kuidas laps saab soovi korral tema poole pöörduda, millised on lapse ning millised lapsevanema õigused ja kohustused. Lehel leiab elulist ja huvitavat infot korduvate küsimuste alt, kasulikke linke jpm.

Noorte leht on mõeldud 13–18aastastele ning sisaldab laste lehega võrreldes veidi enam eale vastavat teavet, näiteks on lisatud aktuaalsed uudised ja infomaterjalid, teave lastekaitse korraldusest Eestis.

Täiskasvanute lehel leiab kogu lapse õiguste ja lasteombudsmani tegevusega seotud info, sh lasteombudsmani seisukohad ja töö eelisvaldkonnad, aastaaruanded, uuringud ja analüüsid, viiteid allikatele, kust saab lapse õiguste kohta põhjalikumalt lugeda jpm.

Jälgi ka Facebooki!

Lasteombudsmani tegemisi saab jälgida ja soovi korral temaga ühendust võtta ka Facebookis:

www.facebook.com/lasteombudsman.

Aino Pervik:

“Ma olen pereinimene.”

Tekst: Anari Koppel Fotod: Virge Viertek

Kirjanik **Aino Pervik** arvab, et lasteraamat ei tohiks tekitada lapses hirmu elu ees. Ja paljudele täiskasvanutelegi meeldivad õnneliku lõpuga raamatud.

Aino Pervik on Eesti tuntumaid ja hinnatumaid lastekirjanikke, kes armastab väga nii merd kui ka lapsi. Ta on välja mõelnud lood üksikul saarel askeldavast targast nõiast Kunksmoorist ja tema truust kaptenist Trummist, heasüdamlikust mere- röövlitütrest Arabellast, väikesest Sigridist, kes kirjutab oma sõbrale kallile härra Q-le ja paljudest teistest. 2010. aastal ilmus kirjanikul üle pika aja täiskasvanutele mõeldud teos “Matlena teekond”, mis jutus-

tab vana perekonnalegendi kirjaniku vaarvanaemast Matlenast ning tema otsustavast ja väga olulisest rännakust Tallinna.

Milline oli teie lapsepõlv?

Lapsepõlv oli väga armas ja kena. Mul olid väga armsad vanemad. Mu lapsepõlv algas 1932. aastal, kooli läksin veel esimese Eesti Vabariigi ajal, seejärel tulid okupatsioonid ja sõda. Elasin oma lapseelu koos teiste Järvakandi lastega. Lugesin väga palju. Meil oli

hea kooliraamatukogu, oli ka haridusseltsi raamatukogu, kust ema raamatuid tõi. Lugesin ka neid.

Millal te lugema õppisite?

Olin vist viieaastane. Mäletan, et esimese raamatuna lugesin Kitzbergi lastenäidendeid. Veerisin sõnu valesti kokku ega saanud neist aru. Nutsin ja jonnisin. Eks ema pidi siis appi tulema.

Miks te olete kirjanikuna peamiselt lasteraamatuid kirjutanud?

Pärast ülikooli lõpetamist sain määramise Eesti Riiklikku Kirjastusse ja seal sattusin lastekirjanduse toimetajaks. See tõi mind lastekirjandusele lähemale.

Mu esimene raamat oligi lasteraamat: “Kersti sõber Miina”, mis ilmus 1961. aastal. Aga olen kirjutanud ka täiskasvanutele: neli romaani, mõned novellikogud, neli luulekogu. Mulle meeldib lastele kirjutada ja lasteraamatud tulevad mul ilmselt ka paremini välja.

Elus on siis ikka juhuseid ka?

Päris kindlasti. Tegelikult taheti mind Nõukogude armeesse tõlgiks või ka sõjaväeluusesse, ega ma ei teagi. Juhtus nii, et sõjaväelased, kes pidid tulema määramiskomisjoni mind välja nõudma, tegid autoavarii ega saabunudki. Kuna mulle oli esitatud nõudmine ka Eesti Riiklikust Kirjastusest, siis määrati mind sinna ja ma pääsesin armeesse minekust.

Mis tähendus on teie jaoks perekonnal?

Väga suur! Ma olen pereinimene.

Kuidas teile meeldivad oma laste kirjutatud raamatud? (Rein Raud on kirjutanud “Hotell Amalfi”, Mihkel Raud “Musta pori näkku” ja Piret Raud “Ernesto küülikud” jpm.)

Eks nad kirjutavad igaüks isemoodi ja kõik oskavad oma laadis kirjutada. See on nähtavasti meie pere viga. Juba on ka mu kõige vanem lapselaps Juhan Raud avaldanud Loomingus minu arvates väga hea novelli. Temast võiks saada siis juba neljanda põlve kirjanik.

Milline vanaema olete lastelastele? Kas teete ka pannkooke?

Vanemad lapselapsed on juba suured. Aga tütrele on praegu kahe ja poole aastane pisike jõmpikas. Temaga käin aeg-ajalt jalutamas. Juliusel on kaks vanaema, mõlemad me hoiame teda väga. Juliuse jäägitu lemmik on aga vanaisa, sest vanaisal on auto ja vanaisa hellitab teda hirmsasti (*muheleb*). Pannkooke ma ei tee, mina teen muffineid. Mulle meeldibki väga süüa teha. Eriti soolaseid toite.

Kuidas jõudis teieni perekonnalegend vaarvanaemast Matlenast?

Ema rääkis mulle tema lugu, kui ma olin väike plika. Matlena pärisnimi oli tegelikult Maarja. Kogu elu olen mõelnud temast kirjutada, aga ma ei leidnud õiget vormi. Alles nüüd, päris viimasel ajal sai lugu lõpuks kuju. Olen muidugi teinud sellest oma loo, sest ega ma vanavanaema Maarjast ju palju tea. On üks pleekinud foto, kus on peal ka juba mu väike ema ja veel väiksem onu, ja mu tädi kauni neiuna, ja muidugi vanaisa ja vanaema.

LAPSENA LOETU VÕIB AVANEDA INIMESELE ALLES TÄISKASVANUNA.

Kas tegite “Matlena teekonda” kirjutades ajastu kohta ka uurimistööd?

Kontrollisin mõningaid asju, aga üldiselt ma ei tee väga palju uurimistööd. Enamasti mõtlen oma lood lihtsalt välja. Pere kõrvalt ei jäänudki üle just palju aega, mida võinuks uurimiseks kasutada. Aga näiteks Silvia Rannamaa elas “Kasuema” kirjutamise ajal ühes Rakvere internaatkoolis, kust leidis palju materjali ja elas olustikku sisse.

Kas teil on vahel tekkinud tunne, et seda, millest tahate kirjutada, ei saa sõnadega väljendada?

Seda ei ole kunagi olnud. Ikka leian lõpuks sõnad, millega mõte välja öelda. Luules küll võib mõni kujund jääda lugejale kaugeks ja ehk siis ka arusaamatuks. Lasteraamat peaks aga olema arusaadav. Muidugi võib lasteraamatus olla vahel ka midagi sellist, mida laps võib-olla ei märka ega taju, kuid täiskasvanu saab aru. Lapsena loetu võib avaneda inimesele alles täiskasvanuna. Seda juhtub näiteks muinasjuttudega. Mõelge kas või Okasroosikese loole: ükskõik kui hoolega sa ka ei ürita midagi kaotada ja hävitada, kuhugi jääb ikka üks kedervars alles. See on lapsele veel võõras mõte.

Teie lasteraamatute põhjal võib oletada, et teile meeldib meri.

Jaa, väga. Mu vanaema, kelle juures ma varasemas lapsepõlves suviti alati olin, elas Karepal. Seal on männimets, mustikad, kibuvitsad ja jumalik meri.

Kas see pole mitte Kunksmoori kodu ümbruse kirjeldus?

Täpselt nii (*naerab*). Mu vanaema muidugi nõiake ei olnud. Kunksmoor elab saarel, mis tundus kirjutades huvitav: veidike eraldatud koht, kus ta saab omaette toimetada. Maastikukirjeldus on tõesti sama.

Kuidas sündisid Kunksmoor ja kapten Trumm?

Ma armastan sõnaraamatuid sirvida. Meil on Saarest sõnaraamat ja seal sees on sõna kunksmoor, mis tähendab nõida ja ravitsejat. Sellest sõnast sai kõik alguse. Kapten Trummi mõtlesin juurde, ta on ju vajalik isik. Mu tütar oli siis pooleaastane ja noorem poeg kahe ja poole aastane. Kirjutasin siis, kui nad päevaund magasid. Umbes pool aastat kirjutasin esimest raamatut. Nad ilmusid alguses ju eraldi: “Kunksmoor” ning “Kunksmoor ja kapten Trumm”.

Kuidas tuli idee raamatu “Arabella, mereröövli tütar” kirjutamiseks?

Kord äkki hakkasin mõtlema, mismoodi võiks olla, kui ühe lapse isa on kurjategija, laps ise aga ometi mitte.

TEGIN ENDALE KONTO, SEST MU LAPSED JA LAPSELAPSED ON FACEBOOKIS.

Kas uurisite ka ajalugu mereröövlite kohta?

Mu ema on pärit mere äärest. Vanaisa oli kipper. Mu onu ja isa tahtsid mõlemad saada kapteniks. Nii et mereasjad olid ka mulle väga huvitavad. Lapsepõlves sattus mulle kätte Hollandi kirjaniku Johan Fabriciuse raamat “Kipper Bontekoe laevapoisid”. Lugesin seda korduvalt. Sealt sai purjelaevamiljöö tuttavaks. Hakates kirjutama Arabella raamatut, astusin juba tuttavasse keskkonda sisse. Aga tõeliste mereröövlite elust see raamat siiski ei kõnele. Siin on tegemist müütilise mereröövlimaailmaga, mida tunneme kirjandusest ja filmidest.

Kas te olete käinud ka kaugele merede ääres?

Olen. Musta mere ääres, Vahemere ääres, Atlandi ookeani ääres Marokos, India ookeani ääres Tais. Viimati Jaapanis Vaikse ookeani ääres. Seal üllatas mind rannas tume mustjashall liiv. See oli Tokyo lähedal Kamakuras, kus asetseb vapustavalt kaunis Suur Buddha.

Kas kirjanik peaks olema ühiskondlikult aktiivne või rääkima ühiskonnaga vaid loomingu abil?

See sõltub küll juba konkreetsest inimesest. Mõned on väga aktiivsed ja jõuavad ehk sellevõrra vähem raamatuid kirjutada. Mõned istuvad kodus, kirjutavad, ja väljendavad oma arvamust maailma asjadest sel kombel. See on iseloomus kinni. Mina olen kodusistuja tüüpi.

Kas teid teiste inimeste arvamus ka mõjutab?

Eks ikka häirib, kui kuulen kuskilt midagi halvasti öeldut. Näiteks internetikommentaaridega tuleb olla suhteliselt ettevaatlik. Vahel loen, seega tean, kui palju on seal anonüümset öelust.

Kas kommentaatorid lasevad lihtsalt oma öelust välja või on nad teie arvates päriselt öelad?

Kes seda teab. Õel inimene on ikka õel. Ei usu, et öelust oleks võimalik kuhugi välja lasta ja nõnda sellest priiks saada. Ühe väikese öeluse ütled kuskil ära, aga järgmine juba ootab ukse taga. See on ellusuhtumise küsimus.

Mis raamatuid te viimati lugesite?

Viimati lugesin Kai Aareleidi raamatut “Vene veri”, mis mulle väga meeldis. Ja juhuslikult ostsin pärast selle raamatu lõpetamist Kai Aareleidi tõlgitud Javier Mariase “Oxfordi romaani”, tõlkija avastas alles kodus. Seda praegu loengi. Jutt käib Hispaania kirjandusteadlase Oxfordi ülikoolis vahetusõppejõuks olemise ajast ja tema muljetest Oxfordist. Huvitav stiil, ja hästi tõlgitud. Heas eesti keeles.

Kas te Harry Potter raamatuid olete lugenud?

Need on põnevad ja oleksid mulle lapsepõlves kindlasti meeldinud. Seitsmest raamatust koosnev sari on liiga pikale venitatud. Viimastes osades on liigset heietamist ja ka palju kordamist. J. K. Rowling pakkus oma raamatut mitmele kirjastusele, ja esimesed vastused olid äraütlevad. Algas väga kaasa ei haara ja on klišeedes kinni. Huvitavaks läheb alles siis, kui jutt jõuab Sigatüüka kooli.

Otsisin Facebookis teie raamatute fännigruppi, millega liituda, aga leidsin hoopis teid.

Tegin endale konto, sest mu lapsed ja lapselapsed on Facebookis. Ühel hetkel sain aru, et olen oma laste tegemistega Facebooki kaudu rohkem kursis, kui nad mulle ise rääkima tulevad (*naerab*).

Teie suhe tehnikaga on hea?

Autot ma juhtida ei oska, pesumasinat parandada ka mitte. Ka internetiga ei tule ma nii hästi toime kui minu 12aastane lapselaps, kes paistab seal kõike teadvat.

Kas kirjutate kunagi ka trükimasinaga?

Kirjutasin pliiatsiga ja siis lõin trükimasinal ümber. Hiljem läksin arvuti peale üle. See oli 1990ndate alguses. Mu vanem poeg muretses endale arvuti, mis oli tolle aja kohta hirmkallis. Siis läks natuke aega

mööda, kõik arenes kohutaval kiirusel, ja poeg ostis endale uue arvuti, vana aga andis mulle. Programm oli Word Perfect, ekraan oli must ja tähed valged. Nii ma siis alustasingi. Tihti helistasin pojale, kui millestki aru ei saanud, ja kirjutasin märkmikku olulise üles. Seejärel muretsesin kobaka lauaarvuti. Nüüd on mul sülearvuti, mis hakkab juba vanaks jääma. Arvuti kompetentsusiga on paraku lühike.

Kus te olete armastanud kirjutada – kas looduses, kodus, laua taga?

Siis, kui ma veel pliiatsiga kirjutasin, istusin tugitoolis, jalad kõveras, ja kirjutasin. Nüüd muidugi laua taga. Arvutit on hirmus ebamugav süles hoida, olgu ta pealegi sülearvuti. Ja kodus on muidugi mõnusam kirjutada.

Mis on teil praegu pooleli?

Praegu kirjutan väikesi jutukesti. Sel aastal ilmub mul päris mitu raamatut. Üks on juba väljas: “Kirjatehede keerukas elu”. Ilmub lasteraamat “Klabautermanni mure” ja täiskasvanutele mõeldud mõttekillukeste kogumik “Proua O imekspanemised”. Ja siis veel üks päris väikeste pildiraamat rändavast kassiimmest.

Kas lasteraamatus peaks alati headus võitma ja kurjus kaotama?

Jah. Ma arvan, et lasteraamat ei tohiks tekitada lapses hirmu elu ees. Ka paljud täiskasvanud armastavad raamatuid, millel on õnnelik lõpp.

Kuidas tähistate oma 80. aasta juubelit?

Kavatsen oma sünnipäevaks ära minna. Läheme noorema pojaga kahekesi nädalaks New Yorki. Ta armastab väga seda linna ja tahab ka mulle näidata. Ameerikas ei ole ma veel käinud.

Mis teid õnnelikuks teeb?

Lapsed ja lapselapsed. Olen õnnelik, kui neil hästi läheb. Kirjatöö teeb õnnelikuks, iseäranis siis, kui miskit enam-vähem ka välja tuleb. Loodus, raamatud, muusika ja head filmid. Ja lõpuks ju ka hea toit: kui õnnestub midagi maitsvat kokku keeta! ■

AINO PERVIK

Aino Pervik on kirjutanud peale lasteraamatute romaane, novelle ja luuletusi ning tõlkinud ungari kirjandust eesti keelde. Tema abikaasa oli kirjanik Eno Raud. Nende lapsed on Piret, Mihkel ja Rein Raud.

Tekst: **Aino Ugaste**, Tallinna Ülikooli Kasvatusteaduste Instituudi eelkoolipedagoogika osakonna professor

Laste

Laste õiguste konventsiooni järgi on igal lapsel õigus puhkusele ja vabale ajale, mida ta saab kasutada mänguks ja muuks meelepäraseks tegevuseks.

MÄNGUMAAILM

Mäng hõlmab palju erinevaid tegevusi alates lasteaialaste mängudest kuni noorte vaba aja ettevõtmisteni.

Uurimused on näidanud, et tänapäeva lapsed ei mängi enam nii palju eakohaseid ja arengu seisukohalt olulisi mängu kui varem. Sageli on esikohal videomängud, vähem mängitakse loovmänge ning tervise ja füüsilise arengu seisukohalt tähtsaid spordimänge. Lastel ei ole sageli aega mängida, sest täiskasvanud on kujundanud kogu lapse päeva ja ka vaba aja.

Mäng on lapsepõlves laste põhitegevus, mille käigus areneb isiksus tervikuna. Lapsed mängivad seepärast, et mäng pakub huvi, pinget ja põnevust ning võimalust tajuda teistsugust maailma.

MÄNG JA ÕPPIMINE

Uurimused rõhutavad, et mängu ja õppimise vahel on tihed seos. Kui laps ei oska mängida või mängib vähe, siis

võivad tekkida edaspidi raskused õppimisel. Ja veel: lapsel, kes mängib suure rõõmuga, loovalt ja mitmekesiselt, on edukad õpieeldused. Mängides koos teistega õpivad lapsed kaaslasti märkama, aitama ja väiksemaid toetama. Kujuneb oskus suhelda teistega, tajuda nii iseennast kui partnereid ja võtta omaks ühiskonnas kehtestatud reeglid. Lapsed õpivad jätma oma huvid tagaplaanile, seades esikohale ühised eesmärgid ja huvid. Nad tunnetavad mängides sügavamalt ümbritsevat maailma, õpivad lahendama mitmesuguseid probleeme ja väljendama oma mõtteid sõnadega.

Mäng on tegevus, mida laps ise tahab teha. Ta leiab selleks idee, algatab mängu ja kutsub kaaslast mängima. Laps on mängudes suhteliselt vaba, ta teeb ise valikuid, valib aja, koha ja lelude ning võib ka katkestada mängu. Mängudes elavad lapsed läbi tõelisi tundeid, rõõmu ja rahulolu. Ei ole oluline midagi valmis teha või jõuda mingi tulemuseni, tähtsaim on mängida ja osaleda mängumaailmas, seega võimalus olla tema ise. Iga mängukogemus on ühtlasi ka õpikogemus. Mängukogemus ja rikas kujutlusvõime on olulised edasiseks õppimiseks. Seega on mäng elukestva õppe alus.

Lapsepõlves on tähtsad mängud, kus on palju võimalusi kujutleda, rääkida ja ise juurde mõelda. Eriti sobivad selleks fantaasia- ja rollimängud, kus laps peab kujutlema ennast kellegi teisena. Laps peab mõtlema, kuidas see isik käitub, mida räägib ja kellega suhtleb ning mis vahendeid ta oma tegevuses kasutab. Kõik on "just nagu päriselt", aga ometigi mängijad mõistavad, et see on tegelikult mängult. Erakordse tähendusega on rikas ja mitmekesine mänguasjade valik ja arendav mängukeskkond. Iga laps tahab mängida ja täiskasvanute ülesanne on tagada selleks võimalikult head tingimused. ■

LASTE MÄNGU KONVERENTS

17.–20. juunini 2012 Tallinna Ülikoolis toimuva rahvusvahelise laste mängu konverentsi eesmärk on kokku viia Eesti ja rahvusvahelised teadlased ning praktikud, et üheskoos arutleda laste õiguse üle mängida, lapse mängu- ja arengukeskkonna tingimuste loomise ning täiskasvanu juhendamise ja lähenemise üle laste mängule ja muudele tegevustele. Eesmärk on ka üldistada rahvusvahelisi teadmisi ja kogemusi ning kaasata aruteludesse praktikuid.

Konverentsil arutletakse järgmistele teemadele üle:

- Missugune on tänapäeva laste mängumaailm eri osapoolte hinnangutes (teadlased, õpetajad, sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad, lapsevanemad jt). Oluline on teada saada ka laste hinnanguid mänguvõimaluste kohta kodus, koolis, lasteaias ja mujal.
- Kas laste mängukeskkond on turvaline ka laste arengu-, kasvu- ja õpikeskkonnana? Kes kujundavad seda ja mis põhimõtete alusel?
- Missugune on täiskasvanu osa laste mänguvõimaluste loomisel ja vaba aja sisustamisel? Kui palju saavad lapsed ise otsustada oma tegevuste ja vaba aja üle? Kas laste arvamusega arvestatakse?
- Missugune on eri kultuuridest pärit ja erivajadustega laste mängumaailm ning kuidas luuakse neile võimalused vaba aega veeta ja mängida?

Mänguteemalised artiklid on illustreeritud fotokonkursi "Kuidas elad, Eestimaa laps?" võidutöödega. Täname sponsoreid: Nikon Eesti, Tallink Hotels, Rahva Raamat, TEA, Menu, Atlex, Netiemme. Uus konkurss taas oktoobris! Info www.lastekaitseliit.ee.

Kairit Raudla "Mõnus
sügispäev".

Mänguga viha vastu

Tekst: **Sirli Kivisaar**, psühhoterapeut

*“Inimese kohta on võimalik saada rohkem infot tunni-
ajalise mängu kestel kui terve aasta kestva vestluse käigus.”*

Platon 429–347 eKr

Nii nagu täiskasvanud, tunnevad ka lapsed viha. Nii vanemad kui ka lastega töötavad spetsialistid püüavad anda endast parima, et aidata lastel oma vihaga toime tulla. Kui oma nõust ja jõust jääb väheks, võib appi võtta mängu ja mänguteraapia.

Mänguteraapia on Eestis üpris uus psühhoteraapia suund, mis on mõeldud 4–16aastastele lastele. Mänguteraapiast on abi näiteks lapse enesehinnangu tõstmisel, kaotusest ülesaamisest, haiguse ja surma mõistmisel, õdede-vendade vahelise rivaalitsemissel, vanemate lahutuse, trauma jm muutuste korral ja vihaga toimetulekul.

Lastele, kelle elus on olnud palju muutusi või kes on üle elanud mõne trauma, tuleb anda võimalus oma tundeid väljendada ja neid mõista. Mänguteraapia võimaldab tundeid turvaliselt ja loomulikult väljendada, mis omakorda paneb aluse tervenemisele.

Terapeutilist mängu ja selle elemente saavad oma töös kasutada näiteks õpetajad, nendest võib abi olla ka lapsevanematel. Seda võib nimetada n-ö tõiseks mänguks.

Erinevus tõise mängu ja mänguteraapia vahel seisneb lapse probleemi ja sellega tegelemise sügavuses. Teraapias tegeletakse probleemiga põhjalikumalt ja tihti ka pikaajaliselt.

VIHA, ARMASTUS JA ÖNN

Viha on tunne, mida tavaliselt peetakse negatiivseks, ning seetõttu tehakse kõik endast olenev, et viha mitte kogeda ja välja näidata, ning antakse endast parim, et ka laps toimiks samamoodi. Tihti oleme vihataunde võrdsustanud vägivalgaga. On tõsi, et viha võib viia vägivallani, kuid kindlasti ei ole need kaks omavahel alati seotud. Viha on normaalne tunne, mida kogevad kõik inimesed. Ilma vihata ei ole ka heatahtlikkust, armastust ega õnne.

Mänguteraapias on vihaga tegelemise eesmärk aidata lastel seda tunnet mõista. Kui viha on alla surutud, siis õpetatakse lapsele selle väljendamist, muidu võib see kuh-

juda ning laps ei pruugi enam endast lugu pidada, ta muutub haavatavaks ja endassetõmbunuks.

Viha väljendamine on probleem vaid siis, kui seda ei tehta tervislikul moel. Sel juhul aidatakse lapsel leida viha väljendamise viise, mis kahjustavad nii teisi kui ka teda ennast vähem.

TÖÖ OMA VIHAGA

Esimene samm laste aitamisest on töö iseendaga. Kas mina ise suudan oma viha aktsepteerida? Kas ma luban endale oma viha väljendada? Kui suudan aktsepteerida ja austada iseenda tundeid, suudan suurema tõenäosusega paremini toime tulla ka laste vihataundega.

Vahel on lapse viha ja agressiivsus kui kaitserüü, mis varjab tema haavatavat mina – hirme ja emotsionaalseid haavu. Siis on vaja kannatlikkust ja kehtvat pingutust. Laps loobub kaitserüüst alles siis, kui oleme ära teeninud tema usalduse ning ta on 100% veendunud, et meiega

VIHA VARJAB TIHTIPEALE MUID EMOTSIOONE, NÄITEKS KURBUST VÕI HAIGETSAAMIST.

koostöös ta haiget ei saa ning oma tegelikke tundeid on turvaline väljendada. Tee selleni võib olla raske, kuid iga laps loodab sisimas, et täiskasvanu on piisavalt järjekindel, jõudmaks tema kaitserüü langemiseni.

Viha varjab tihtipeale muid emotsioone, näiteks kurbust või haigetsaamist, mida on raskem väljendada. Või mida vahel ei lubata väljendada. Mõnikord on palju kergem teist lüüa, haiget teha või karjuda, selle asemel nutta, ennast avada või tagasi tõmbuda. Seepärast on oluline viha taha peidetud emotsioonid ära tunda ning aidata ka lapsel nendega kontakti saada. Need emotsioonid ilmnevad just süvatoos lastega.

Mänguteraapeudi tööriistad on näiteks liivakast ja väikesed nukud, millega mängides saab matkida viha tekitavaid olukordi ja nende lahendusi. Samuti savi või muu voolimismass, millest võib luua vihakoletisi. Vihamaskide

joonistamine on kasulik just väiksematele lastele, kes ei pruugi veel osata oma tundeid verbaalselt väljendada. Emotsioonide väljendamisel on abiks muusikainstrumen-

MIS ON MÄNGUTERAAPIA?

Mänguteraapia pionieri Virginia Axline'i sõnul on selle teraapia puhul tegemist lapse ja terapeudi vahelise dünaamilise protsessiga, milles laps uurib iseendale sobivas tempos ümbritsevat keskkonda ning tema elu parasjagu mõjutavaid teadlikke või alateadlikke mineviku- või olevikuprobleeme.

did. Värvide või pliiatsitega saab joonistada pilte kohast, kus võib end tõeliselt hästi ja rahulikuna tunda, teades, et see koht on kujutluses alati olemas, kui igatsus tekib. Kasulikud on ka lõdvestus- ja hingamisharjutused, mis aitavad rahuneda ning negatiivsetest ja impulsiivsetest mõtetest vabaneda.

Mängu abil saame lapsega parema kontakti, aitame tal mõista iseennast ja leida sobivad mehhanismid nii vihaga toimetulekuks kui ka elumuutustega silmitsi seismiseks. Praegu on Eestis võimalik ennast mänguteraapia vallas täiendada Tartus Anneli Sootsi Koolituse Tervisekoolis (www.tervisekool.ee). ■

Griss Nõmme "Eestimaa lapsed".

Arendav mängukeskkond

Tekst: **Tiia Õun**, Tallinna Ülikooli Kasvatusteaduste Instituudi eelkoolipedagoogika osakonna dotsent

Lapse mängu tekkeks ja arenguks on vaja teatud eeldusi ja keskkonnatingimusi, mis toetaksid lapse huvi ja mängusoovi.

On vaja tunda lapse arengut, mänguliike ja mängukeskkonna loomise võimalusi. Alljärgnevalt on esitatud peamised põhimõtted, mida mängu soodustava keskkonna loomisel arvestada.

PIISAVALT RUUMI MÄNGUDEKS

Mängukeskkond peab olema turvaline, pakkudes samas võimalusi aktiivselt ja loovalt tegutseda ning teiste lastega suhelda. Jälgida tuleb ohutustehnika nõudeid alates kaetud pistikupesadest kuni mööblini, mida joostes ümber ei saaks lükata. Samas peaks olema piisavalt ruumi aktiivseks liikumiseks. Lasteaedade kohta tehtud uuringutest on selgunud, et kui rühmaruumid on piisavalt ruumi, siis on laste mängud mitmekesised ja suhted valdavalt positiivsed. Liiga väike rühmaruum ja suur laste arv ühe täiskas-

asuma avariilulitel või kappides, kust laps saab neid ise võtta: ta saab olla valiku tegija ja oma tegevuse kavandaja. On oluline, et laps asetab alati ise mänguvahendi ettenähtud kohale tagasi. Ta vastutab oma tegevuse eest, seda ei tee tema eest täiskavatu.

Sageli uuritakse, kui palju peaks olema mänguvahendeid. Enamik uurijaid on leidnud, et laste arengule mõjub positiivselt, kui mänguasjad on mitmekesised ja võimaldavad erinevaid tegevusi. Niivõrd määrav pole vahendite hulk, vaid nende pedagoogiline sisu ehk see, milliseid kogemusi lapsed nende abil saavad.

MÄNGUVAHENDITE VALIK

Tavapäraselt jaotatakse laste mängud loov- ja reeglimängudeks. Loovmängude alla kuuluvad ka rollimängud, mida toetavale keskkonnale võiks koolieelses eas suurt rõhku panna. Rollimängudes saab läbi mängida kuulnud ja nähtud lugusid ning kogetud olukordi (nt bussisõit, kohvikuskäik, arsti juures käimine jm). Lapsed võivad rolli ka kellelegi üle kanda, näiteks loomadega mängides, või ise neid rolle kehastada. Seega võiks mõelda, milliseid abivahendeid lapsele võimaldada. Loovale tegutsemisele aitavad kaasa riideesemed (lipsud, mütsid, rätikud, kotid, muinasjutukostüümid) või vormirõivad (koka, ehitaja peakatted, arstikittel, politseinikuvorm). Samuti on olulised vahendid, mille abil elulisi situatsioone läbi mängida (poe-, juuksuri-, kohviku-, kontori-, autoremonditöökoja jms vahendid). Vahendeid võiks valmistada ja

RAHVUSVAHELISES EELKOOLIPEDAGOGIKAS TOONITATAKSE ÜHA ROHKEM VAJADUST MÄNGIDA LOODUSES JA KASUTADA LOODUSLIKKE MATERJALE.

vanu kohta mõjub negatiivselt laste suhetele.

Oluline on mänguvahendite kättesaadavus ja valik. Rahvusvaheliste uuringute järgi mõjub laste arengule soodsalt maitsekas keskkond, kus on laste huvidest lähtuvalt võimalusi mitmesugusteks tegevusteks. Mänguvahendid peaksid

Sandra Veldre "Poiss traktoril".

valida võimalikult palju koos lapsega.

Rahvusvahelises eelkoolipedagoogikas toonitatakse üha rohkem vajadust mängida looduses ja kasutada looduslikke materjale. Loovuse ja peenmotoorika arengut toetavad mängud vee ja liivaga. Lasteaedade puhul rõhutatakse, et niisuguste mängude võimalused võiksid olla nii toas kui ka õues. Vihmade ilmadega ja talvel on liivakastis mängimist korraldada keeruline. Et lapsi sellest mängust mitte ilma jätta, võiks seda organiseerida rühmas, kui ruumid võimaldavad.

ÜKSI JA KOOS

Laps peab saama mängida nii üksi kui ka koos kaaslastega. Koos teistega mängimine toetab lapse sotsialiseerumist ja suhtlemis-

oskuse kujunemist. Samas on vajalik, et laps saaks ka üksi segamatult mängida. Üksimängimine soodustab kontsentratsiooni- ja iseseisvuse kujunemist. Viimastel aastakümnetel on rahvusvahelistes alushariduse aruteludes rõhutatud, et mängu kaudu tuleb püüda toetada lastevahelisi suhteid, mis põhinevad erinevuste aktsepteerimisel, sallivuse arendamisel nii etniliste, kultuuriliste, religioossete kui ka individuaalsete erinevuste suhtes. Ka mänguvahendid peaksid kujutama positiivselt inimeste kultuurilisi, etnilisi, vanuselisi või soolisi erinevusi. Näiteks võiksid olla eri keeltes raamatud, erisuguse nahavärviga nukud, eri rahvuste söögid, muusika, rahvariided. Lapse mängu arenemisel on oluline roll täiskasvanul, kes loovalt ja avatult juhendades aitab tal loovalt ümbritsevat maailma avastada. ■

Björn Panker "Langevarjuhüppaja kõrrepõllul".

Tasakaal kasvatuses

Laste kasvatamine näib keerulisem kui kunagi varem. Maailm on muutunud, lapsepõlv ja kasvatusviisid samuti. Arutleme perekeskuse Sina ja Mina koolitaja ja tegevjuhi **Ly Kasvandikuga**, kust läheb kasvatuses piir toetamise ja nõudmiste vahel.

Tekst: Kätlin Vainola Fotod: Sirje Maasikamäe, Scanpix

Praeguste laste maailm erineb väga palju nende vanemate lapsepõlvest. Mida võiks neile soovitada?

Võib küll öelda, et praegusel ajal on lapsevanemad kasvatuseteadega rohkem üksi, kui seda olid meie vanemad. Siis elati suurte peredena koos ja emal-isal oli lapsekasvatamisel rohkem toetajaid, kuid kindlasti on praegugi vana-vanemaid, kes lastelaste kasvatamisel väga palju abiks on.

Peale peremudeli on varasemast vabamaks muutunud ka ühiskonna poolt ette pandud reeglid lastekasvatuses. Näiteks ei tee paljud täiskasvanud suurt numbrit, kui näevad õhtul pärast kella 22 alaealisi üksi tänaval ringi liikumas. Vanasti leidis ikka mõni tädi või onu, kes kohe sekkus ja laste vanemaid otsima hakkas.

Samuti on tänapäeval erinevad arusaamad sellest, mis on lastele lubatud ja mis mitte. Mõnes peres on loomulik, et lastele antakse edasi kindel veendumus – vana inimest tuleb austada. Kuid oma töös, lapsevanemaid koolitades,

olen sageli kohanud emasid-isasid, kes ei pea selliseid vanu tõekspidamisi oluliseks.

Lapsevanemate hulgas on neid, kelle lapsekasvatusviisiks võib nimetada vabakasvatust – lapsed kasvavad üldiselt ise ja vanem sekkub ainult kriitilistel hetkedel. On ka

TULEB ARVESTADA LAPSE VANUSE JA TEMA VÕIMEGA ASJADEST ARU SAADA.

palju teist äärmust – autoritaarset kasvatusstiili, kus käskude ja karistuste abil püütakse saavutada alandlikkust ja kuulekust.

Ma usun, et iga vähegi haritud lapsevanem otsib parimat viisi, kuidas oma lastega hästi toime tulla. Seega saab öelda, et oluline on hea suhtlemisoskus, millega vanem

Mida noorem on laps, seda lihtsam ja lühem peab olema vanema selgitus nõudmisele.

annab lastele edasi väärtushinnanguid ja kehtestab piire nii, et lapsed neid ka arvestavad. Kui vanematel pole olnud võimalik neid oskusi õppida oma vanematelt või teistelt lähedastelt, saab häid nõuandeid ja vajalikke oskusi õppida lapsevanematele mõeldud koolitustel.

Samuti on oluline uurida lapse east tulenevaid iseärasusi. Need teadmised aitavad vanemaid lapse kasvatamisel ja tema arengu toetamisel.

Vahel tundub, et vanemad tunnevad hirmu last valesti kohelda ega julge temalt midagi nõuda. Leitakse, et sõnakuulmise nõudmine on lapse allasurumine. Teisalt ollakse vahel hästi ranged. Justkui igaks juhuks, et last n-ö löa otsas hoida. Kust võiks minna tasakaal kasvatases, piir lapse toetamise ja temalt nõudmise vahel?

Kasvatases on olnud nii üht kui teist äärmust – käskude ja keeldudega kasvatamist ja ka kõikelubavat vabakasvatust. Täna räägitakse palju lapsega arvestamisest ja tema võrdväärse partnerina võtmisest. Samas võivad inimesed mõista seda kui ühte versiooni kõikelubavast kasvatusest. See võib kõlada lapsevanematele soovitusena, et

lapsi ei tohi millekski sundida ega midagi neile keelata. Nii see siiski ei ole. Ka see kasvatussuund peab väga oluliseks reeglite kehtestamist, sest just tänu reeglitele ja piiridele saab tekkida turvatunne. Teadmatus ja pidev piiride nihutamine tekitab lapses närvilisust ja rahutust. On aga väga oluline, kuidas piire kehtestatakse – kas käskudega, mida ei selgitata lapsele arusaadavas keeles, või siis selgelt väljendudes, lapsele sobivate sõnadega ja piiride kehtestamist ka põhjendades.

Lapsevanema teadmatus ja ebakindlus viivad tavaliselt selleni, et lahendatakse probleeme jõuga. Sellisel juhul võib laps tunda end allasurutuna ja vanem on tahtmatult tekitanud olukorra, kus laps kuulab sõna, kuna kardab karistust. Lapse arengu toetamise seisukohast on hirm pidurdav jõud.

Et vanem saaks oma soove lapsele väljendada nii, et see oleks lapse arengut toetav, on vaja lapsele asju selgitada. Tuleb arvestada lapse vanuse ja tema võimega asjadest aru saada. Näiteks saab teismelise vanem kasutada võitja-võitja konflikti lahendamise viisi.

Ka väiksemale lapsele oleks tark anda valikuvõimalusi ja kutsuda teda probleemide puhul kaasa mõtlema.

Kui laps mõistab, et tema käitumine põhjustab vanemale muret, hakkab ta usaldusliku suhte korral vanemaga koos lahendusi otsima. Nii saabki vanem oma soovidest teada anda, tekitamata lapses alaväärsust. Selgelt välja öeldud piirid koos eakohase selgitusega on parim viis toetavalt reegleid kehtestada.

Tihti ei julge vanemad lapse soovile vastu tulla, sest kardavad, et ühe erandi pärast hakkab laps neilt sama asja pidevalt nõudma.

Näide 1. Laps ütleb hommikul: "Ma olen nii väsinud, äkki ma võin täna koolist koju jääda?"

Vanemal tuleb selgitada, et koolist koju jäämiseks peab olema väga mõjuv põhjus. Kui ka vanem märkab, et laps on üleväsinud ja tunneb end kehvasti, saab vanem otsustada, kas üks lisapuhkepäev lapse tervise huvides on vajalik. Seejuures tuleb selgelt väljendada, et see on erand ega saa tavapäraseks.

Näide 2. Enne trenni teatab laps: "Ma ei taha täna trenni minna." Samas: trennist tülles on laps alati rõõmus. Kas ja kuidas veenda teda minema?"

Siingi on oluline lapsele selgitada, miks tennis käimine on kasulik ja miks vanemale on oluline, et laps tennis käib. Vahel ei näe laps ise kasutegureid ja otsustab, et trenn ei ole vajalik esmase emotsiooni, näiteks väsimusest tingitud rahulolematuse tõttu. Hea, kui vanem aitab näha treeningu positiivseid külgi ja samas väljendab omapoolset arusaamist lapse soovist. Mõistmise väljendamine stiilis "ma saan aru, et oled täna väsinud ja sul on homseks palju õppida" aitab lapsel tunnetada, et vanem saab temast aru. Nii on laps suurema tõenäosusega valmis koos vanemaga mõtlema, kas täna on just see päev, mil peaks trenni vahele jätma.

ABI RAAMATUTEST JA KOOLITUSTEST

Millistest raamatutest saab head nõu laste kasvatamisel, kui ise enam ei oska?

Hea oleks kuulata lastekasvatuse teemalisi lühiloenguid, mis toimuvad tavaliselt lasteasutuste juures, või osaleda pikemas koolitusprogrammis, kus õpetatakse erinevaid oskusi. Perekeskus Sina ja Mina pakub nii lühiloenguid kui ka pikemat koolitust – Gordoni perekooli lapsevanematele.

Raamatutest sobivad lugemiseks Thomas Gordoni "Tark lapsevanem", Jesper Juuli "Tark laps", "Ei ütlemise kunst", "Puberteet". See on ainult väike valik kaasaegsetest kasvatusalastest raamatutest. Koolitustel osalemise võlu on see, et saab erinevaid aspekte arutada spetsialistiga ja koos leida sobivaim viis, kuidas ühte või teist keerulist olukorda lahendada just teie kodus.

Näide 3. Peres on kokkulepe, et süüakse laua ääres. Ühel päeval ütleb laps: "Soovin süüa teleri ees, seal tuleb hea film."

Jällegi on tegemist juhtumiga, kus lapsevanem peab enne keelamist korraks mõtlema, kas see erand tõesti võib saada saatuslikuks senisele tavale. Kui vanemale siiski ei ole vastuvõetav, et laps sööb teleri ees, sest see tähendab lisakoristustööd, siis tuleb seda selgelt ja kindlalt lapsele väljendada. Võib teha ka kokkuleppe, et laps sööb pärast filmi vaatamist.

TEADMATUS JA PIDEV PIIRIDE NIHUTAMINE TEKITAB LAPSES NÄRVILISUST JA RAHUTUST.

Kuidas võiks suhtuda reeglitesse erandi tegemisse?

Kui vanem on enesekindel ja tema suhe lapsega usalduslik ja toetav, siis ei tohiks olla probleemi erandite tegemisel. Lapsed on erinevad ja vanem tunneb oma last kõige paremini ning saab selle põhjal otsustada, kas ühe erandi lubamine tekitab lapses segadust ja ebakindlust või mõistab laps, et üks erand ei muuda reeglit.

Muidugi tuleb lapsevanemal mõelda ka iseendale, kas ta suudab olla järjepidev kokkulepetest kinnipidamisel. Reegleid üks kord muutes on tähtis, et erandi tegemise põhjus ja olukord lapsega läbi räägitakse ning edaspidi reeglipärane käitumine siiski jätkuks. Lapsed vajavad turvatunnet ja peres kokku lepitud reeglitest, näiteks magaminekuajast, söögiajast ja -kohast kinnipidamine loob selleks aluse.

Kuidas muutuvad nõudmised ja kasvatus lapse kasvades? Kuidas esitada puberteediaelisele nõudmisi nii, et need ei kahjustaks läbisaamist?

Mida noorem on laps, seda lihtsam ja lühem peab olema vanema selgitus nõudmisele. Puberteedias aga hakkab laps otsima ise otsustamise ja vastutamise võimalusi. Lapsevanemal tasub seda talle ka pakkuda. Selles vanuses lapse puhul võib vanem sageli tunda, et laps ei kuula sõna. Lapse arengupsühholoogia seisukohalt on nooruki vastuhakkamise taga soov saada teada, kes ta on ja mida ta on võimeline iseseisvalt tegema. Lapsevanemgi areneb koos lapsega. Näiteks avastavad selles vanuses laste vanemad, et nende kindel veendumus usulise suunitluse osas ei baseeru millelgi muul, kui esivanemate tööekspidamistel ja oleks hea end rohkem harida, et olla arvestatav vestluspartner oma teismelisele lapsele.

Ainult käskude ja keeldudega selles vanuses hakkama ei saa, vastupidi, need toovad tavaliselt kaasa konflikte ja tülisid. Puberteedias lapse vanem peab olema valmis asjade tähendusest ja mõjust rääkima, kuid jätma ka juba midagi noore enda otsustada. Kõike tuleb teha hoolival viisil, nii et laps tajuks, et vanemat võib usaldada. ■

Raha väärtusest, osturallidest ja perede erinevatest võimalustest tuleb rääkida juba lasteaiaaegs, sest lapsed puutuvad rahamaailmaga kokku aina nooremana.

Tekst: **Heli Lehtsaar**, tarbijaveebi www.minuraha.ee toimetaja

Fotod: **Scanpix**

Põhiteadmised rahaasjadest

“**M**ulle mõjus hästi, et vanemad mulle taskuraha ei andnud ja meie pere laristada ei saanud – ma pole rahaasjadest tuulepea. Kui on ikka oma vaevaga teenitu, siis seda uisapäisa ära ei kuluta,” kirjeldab laulja **Koit Toome** lapsepõlvkodu kaasa saadud suhtumist rahasse.

Noortele rahaasju selgitavale tarbijaveebile kool.minuraha.ee antud intervjuus kirjeldab Koit Toome, kuidas ta käis taskuraha teenimiseks varases teismeeas suviti šašlõkirestoranis tööl ning sai isikliku kogemuse varal aimu, et raha saamiseks peab vaeva nägema. Sama mõtet jagab tarbijaveebis ka näitleja **Märt Avandi**, kes rügas 14aastaselt suvel ehitusel, et kitarri ostmiseks raha koguda.

Nende näidete põhjal võiks sõnastada ühe olulisima nipi, kuidas lastele rahaga ümberkäimist selgitada: oma-teenitud raha õpetab vastutustundlikkust ja planeerimist palju paremini kui ema ja isa manitsussõnad, et raha ei tohi niisama laristada.

KASULIKKE LINKE

kool.minuraha.ee

13–20aastastele mõeldud tarbijaveeb, mis selgitab rahateemasid, pakub võimalust videoid vaadata ja mängida. Spetsiaalne rubriik on õpetajatele: sealt leiab praktilisi ülesandeid, arutlusteemasid, viktoriine.

www.lastekas.ee

Jänku Jussi multikad, millest mitmed selgitavad rahaga ümberkäimist, säästmist, poodlemist. Näiteks “Juss käib poes”, “Jussi ja Jassi ostupalavik”, “Juss tahab investeerida”.

www.dolceta.eu

Hea lehekülg õpetajatele, kust leiab materjale ja tunnikavasid finantsteenuste kohta.

www.rahamaa.ee

Mängukeskkond 5–9aastastele lastele, mis tutvustab rahakasutusega seotud teemasid: kust raha tuleb, mis on raha väärtus, kuidas rahaga ümber käia ja seda koguda.

RAHA ON TEEMA JUBA LASTEAIAS

Küllap on pea kõik lapsevanemad pidanud vaatama lapse paluvatesse silmadesse, kui too õhtul lasteaiast koju tulles nurub endale ilusat Barbiet või vinget Lego-komplekti, mis oli sõbral lasteaias kaasas. Vanuse lisandudes tulevad nurumisnimekirja Wii, Playstation, nutitelefoni, iPad...

Niisiis tuleb rahast, selle väärtusest, osturallidest ja perede erinevatest rahalistest võimalustest rääkida juba lasteaias, sest lapsed puutuvad rahamaailmaga kokku järjest nooremana. Arvelduskontogi võib avada juba imikule, kuid oma pangakaardi ja õiguse seda kasutada vanema seatud limitide piires võib laps saada 6–7aastaselt. Järelkult peaksid rahaasjade korraldamise põhitõed juba siis enam-vähem selged olema.

Põhitõed on ju lihtsad – tuleb suuta vahet teha oma soovidel ja vajadustel, näiteks kas on vaja suurepärase tehniliste võimalustega nutitelefoni või piisab ka tagasihoidlikumast mudelist, millega saab helistada, sõnumeid saata ja netis käia. Samuti võiks rääkida, et kui emal-isal raha rahakotist otsa lõpeb, ei saa seda “seina seest” ehk pangaautomaadist piiramatult juurde võtta – kulutada on võimalik vaid nii palju, kui teenid.

Suuremate lastega võiks koos pere-eelarvet teha –

LASTELE VÕIKS RÄÄKIDA, ET KUI RAHA RAHAKOTIST OTSA LÕPEB, EI SAA SEDA “SEINA SEEST” PIIRAMATULT JUURDE VÕTTA.

panna kirja kuu tulud ja kõrvale kirjutada väljaminekud: laenu- või üürimakse, kommunaalmaksud, transpordikulud, telefoniarved, lasteaiamaks, huviringide kulud jm. Arvete maksmisest üle jääv raha tuleb jagada toidu ja muude kuu jooksul perele vajalike asjade peale.

Kindlasti peaksid lapsed saama esmased teadmised rahaasjade korraldamisest kodust, vanematelt. Edaspidi lisanduvad teadmiste jagajana kool ja õpetajad. Asendamatu abimees nii õppematerjalide kui ka õpitava atraktiivsemaks muutmisel on internet, kust saab kasulikku infot nii lapsevanem kui ka õpetaja.

INTERNET JA AKTIIVÕPE

Noorte tarbijaveebist kool.minuraha.ee leiab peale noorte seas populaarsete inimeste intervjuude ka interaktiivseid rahateemalisi mängu ja noorte tehtud videoid. Samuti saab lugeda noortele arusaadavas võtmes põhitõdedest – miks on kasulik rahaasju planeerida, kuidas eelarvet teha, pangas asju ajada ning oma raha kasvama panna. Eraldi teemad on elus ette tulevad sündmused ning kuidas neil

KAS TEAD VASTUST

1. Milline järgmistest väidetest on õige, milline vale?

A. Isikliku eelarve tegemine on keeruline ja nõuab detailseid teadmisi raamatupidamisest.

B. Isiklikku eelarvet koostades ja analüüsid saan täpselt teada, kui suur on mu sissetulek, kui palju ja millele kulutan.

C. Eelarvet tehes tuleb kirja panna sissetulek ja suuremad kulutused, aga väiksemaid summasid, näiteks ühele šokolaadile või limonaadile kulunud raha pole vaja üles kirjutada.

Õige vastus: B

2. Sa paned aastaks tähtajalise hoiusele 100 eurot aastaintressiga 3%. Hoiuse lõppedes avad uue aastase hoiuse, mille aastaintress on 5%, ning paned sinna 100 eurot koos esimesel aastal teenitud intressiga. Kui palju sul kahe aasta pärast hoiusel raha on?

Õige vastus: 108,15 eurot.

3. Kas raha arvelduskontol hoides saad suuremat intressi kui raha tähtajalise hoiusele paigutades?

Õige vastus: ei. Hoiuse intress on üldjuhul suurem.

4. Kui saad 18aastaseks, pead liituma kohustusliku kogumispensioni ehk pensioni teise sambaga. Sul tuleb valida pensionifond, kuhu hakkad makseid tegema siis, kui tööle lähed. Kui sa ise pensionifondi ei vali, mis siis juhtub?

Õige vastus: sulle loositakse konservatiivne pensionifond, mis tohib investeerida vaid võlakirjadesse.

5. Kui sõidan reisile ja tahan osta reisikindlustuse, siis pole vahet, millises kindlustuseltsis lepingu sõlmin, sest tingimused on igal pool ühesugused.

Õige vastus: ei, see pole nii.

Kuigi teenuse nimi võib seltsidel olla sama – reisikindlustus – on tingimused alati erinevad. Tuleks võrrelda vähemalt kolme seltsi pakkumisi, et endale sobivaim leida.

Lähemalt saab nii nende kui ka muude finantsteemade kohta lugeda tarbijaveebist www.minuraha.ee ning noorte tarbijaveebist kool.minuraha.ee.

ÕPPIMINE MÄNGU KAUDU TOIMIB VÄGA HÄSTI NII VÄIKSEMATE KUI SUUREMATE LASTE PUHUL.

puhkudel rahaasju korraldada: edasi õppima minek, reisile sõitmine, suveks tööle minek, vanematekodust väljakolimine ja iseseisva elu alustamine.

Õppimine mängu kaudu toimib väga hästi nii väiksemate kui ka suuremate laste puhul. Lasteaia ja põhikoolialaliste seas on väga populaarsed Jänku Jussi multikad. Sadade multifilmide seast leiab ka rahateemaga seotuid, kus selgitatakse raha väärtust, õpetatakse poes arukalt ostlema ja pangas raha kasvama panema.

Mängu ja õppimise kombinatsiooni võib iga lapsevanem või õpetaja omal käel katsetada. Proovige koos lastega

teha rahateemaline lauamäng või koostada ristsõna. Miks mitte anda majandustunnis lastele õpiku asemel kätte hoopis suur tühi leht paberit ja pliitsid ning paluda kujutada visuaalselt oma rahaasju eri eluetappidel – keskkooli lõpus, 25aastaselt, 35aastaselt, 50aastaselt. Kui joonistusest selgub, et 35aastaselt unistab noor elada uhkes eramus ja sõita tööle sportautoga, võiks arutleda, kuidas ta kavatses selleni jõuda. Kas teda aitab elus edasi hea haridus, pere toetus, hästitasustatud palgatöö või oma ettevõtte loomine? Või hoopis midagi muud? ■

KUIDAS ÕPETADA RAHAGA VASTUTUSTUNDLIKULT ÜMBER KÄIMA?

- Kaasa lapsed võimalikult varases eas pere rahaasjade planeerimisse. Näiteks kui tahate suvel reisile minna, arutage koos, kui suuri kulusid see kaasa toob ja kuidas vajalik summa kokku saada – nii säästuvõimalused kui ka see, kuidas saaks rohkem teenida.
- Kui lapsel on mõni suurem ostusoov (mänguasi, tehnika-vidiin, jalgratas vm), võiks ta proovida vähemalt osa vajaminevast rahast ise koguda.
- Kui teie peres on tavaks anda lastele iganädalane või -kuine taskuraha, siis võiks lapsi motiveerida osa taskuraha säästma. Hea nipp on pakkuda välja, et sellele summale, mis lapsel iganädalasest/igakuisest taskurahast kõrvale panna

õnnestub, maksad sa intressi. Intressi suurus leppige koos kokku.

- Ettevaatlik peaks olema heade hinnete ja igapäevaste koduste majapidamistöde eest (näiteks nõudepesu, oma toa koristamine) tasu maksmisega. Head hinded ja toa korras-hoidmine peaks olema loomulik, mitte erakorraline sündmus, mille eest peaks tasu saama.
- Kui kauplused korraldavad hulle päevi, osturallisid ja muid turunduskampaaniaid, tasub lastele (ja iseendale) selgitada, et soodushinnaga on mõtet osta siiski ainult neid asju, mida tõesti vaja on, mitte aga soetada mingit kaupa seepärast, et see on parasjagu odav.

Lapsed on väärt, et nad ära kuulataks

ÜRO lapse õiguste konventsiooni 3. artikkel ütleb, et igas last puudutavas ettevõtmises tuleb esikohale seada lapse huvid, hinnates lapse vaateid vastavalt tema vanusele ja küpsusele.

Tekst: Käthlin Mikiver, Lastekaitse Liidu lapse õiguste programmi juht

Seda põhimõtet peab järgima nii kodus kui koolis ja kindlasti ka poliitikas. Lastele ja noortele tuleb anda võimalus kaasa rääkida neid puudutavates otsustes: lapsed ON oma ala spetsialistid. Lapsed peaksid olema kaasatud otsustamisprotsessi juba maast madalast.

Lapsed ei ole tulevikukodanikud, vaid oma õiguste kandjad juba praegu. Me ei pea ootama, et nad saaksid täisealiseks, küsimaks nende arvamust. Sageli kardetakse, et lapsed ja noored on utoopiliste ja ebarealistlike soovidega. On palju juhtumeid, kus omavalitsused ehitavad lastele mänguväljakuid kolossaalsete summade eest, kuid lapsed ei soovi seal mängida, sest need ei vasta nende vajadustele. Uhkelt remonditud koolimajades loetakse lastele sõnad peale, mida kõike nad teha ei tohi, et mitte seinu kriipida või põrandat määrada. Kogemus näitab, et projektid, kuhu on lapsed ja noored algusest peale kaasatud, on nende seas edukad. Kui teemad ühiselt läbi arutada, on tulemus palju parem. MTÜ Lastekaitse Liit juurde kuulub näiteks Noortekogu, kes annab nõu eri projektide juures. Võimatu on teha midagi lastele, ilma neilt nõu küsimata. Kui noored on kaasatud näiteks noortekeskuse või mänguväljaku planeerimisse, tunnevad nad hiljem, et on nende kohtadega rohkem seotud.

ÕPPIDA VASTUTUST

Vastutusvõimelisus on üks suurimaid oskusi, mida elus vajame. Vastutustunne aga ei sünni meiega kaasa, vaid seda tuleb õppida. Õppida tegude kaudu, mis on loomulik osa lapse iseseisvumisel. Me kõik vajame tunnet, et oleme tähtsad ja meie ettepanekutega arvestatakse. Kodus saame lapsi kaasata igapäevastesse toimetustesse, andes lapsele võimaluse midagi ise ära teha, olgu see siis söögi valmistamine, nõude pesemine, koristamine vms. Kui laps on olnud alati kaasatud otsustusprotsessi, on ta täiskasvanuna teadlik kodanik ning oskab, teab ja soovib ühiskonnaelu kujundamises osaleda.

Peame suurendama täiskasvanute teadlikkust ja valmisolekut noored ja lapsed ära kuulata ning neid rohkem kaasa tõmmata nii argipäevastesse kui ka omavalitsustasandi tegevistesse, näiteks detailplaneeringute aruteludesse. See on elu loomulik osa ja näitab, et laps on ühiskonnas oluline. Teda märgatakse ja võetakse arvesse.

Tänavu on Eestil kohustus esitada ÜRO lapse õiguste komiteele riiklik aruanne lapse õiguste konventsiooni täitmise kohta Eestis. Samal ajal peavad MTÜd esitama variraporti. Seoses sellega osales MTÜ Lastekaitse Liit koolitusseminaril “Lapse õiguste konventsiooni seire”, mida aitas rahastada Kodanikuühiskonna Sihtkapitali uuenduslike ideede ja rahvusvahelise koostöö programm. ■

Laste vaesus vajab lahendusi

Vaesus mõjutab nii laste kui ka täiskasvanute igapäevast elu. Laste puhul on vaesus eriti terav probleem, sest enamasti ei saa lapsed oma olukorda ise parandada ja sõltuvad täiskasvanute valikutest.

Tekst: **Andra Reinomägi ja Andres Aru,**
Õiguskantsleri Kantslei laste õiguste osakond

Foto: Scanpix

Vaesusest tingitud piiratud võimalused ja kehvad elutingimused süvendavad ebavõrdsust ühiskonnas. Lapsepõlves kogetud vaesus ja sellest tulenevad kehvad arenguvõimalused, ebakindlus ja turvatunde puudumine mõjutavad inimese võimekust ja toimetulekut nii lapsepõlves kui ka täiskasvanuna.

Lasteombudsmanina täidab õiguskantsler laste õiguste kaitse ja edendamise seotud ülesandeid, juhtides muu hulgas tähelepanu lastega ja laste õigustega seotud probleemidele ja puudustele. Tuginedes statistikaameti andmetele ja lastekaitsetöötajatega tehtud süvaintervjuudele, koostas lasteombudsman ülevaate laste vaesusest. Andmetest selgub, et inimeste erinevaid sissetulekuid väljendavas suhtelises vaesuses elas 2010. aastal 19,5% alla 18aastastest lastest. Absoluutses vaesuses ehk kokkulepitud elatusmiinimumist allpool elas 18,6% alaealistest. Statistika näitab, et vaesus kasvas majanduskriisi aastatel, mil paljud kaotasid tööd. Töötu pereliikmega leibkondade kõrval on vaesusriskis ühe vanemaga, lasterikkad ja hooldamist vajava pereliikmega pered.

MITMETAHULINE VAESUS

Lastekaitsetöötajad töid kehvade olmetingimuste ja kesise toiduvaliku kõrval välja vaesusega kaasneva väsimuse, pinged inimes-

tevahelistes suhetes, riskikäitumise ning laste ja täiskasvanute sõltuvusprobleemid. Samas ei kehti need näited ühtmoodi kõigi kohta – on peresid, kes vaatamata kitsastele oludele annavad oma lastele parima, on toetavad ja hoolivad.

Oluline võtmekoht pere toetamisel on info õigeaegne jõudmine lastekaitsetöötajani, kuid sageli küsitakse abi liiga hilja. Takistuseks on hoiak, et igauks peab oma probleemidega ise toime tulema. Vahel ei küsita tuge häbi või teadmatuse tõttu. Ka kõrvalseisjad võivad pere ja lapse abivajadusest teada anda. On kurb, kui pere abivajadust märgatakse alles lapse kaudu – kui lapsel hakkab koolis halvasti minema või on kehvad kodusel olmetingimused juba näha lapse välimusest. See on märk, et niisugune olukord on kestnud kaua.

Lastekaitsetöötajate hinnangul on abiteenuseid vähe ning järjekorrad abi saamiseks pikad. Puudu on spetsialiste, näiteks tugiisikuid ja lastepsühhiaatreid. Kehv transpordühendus takistab vajalike tugiteenusteni jõudmist, tööhõivet ja laste huviharidust.

MIS LEEVENDAB LASTE MURET?

Otsides lahendusi laste vaesusega seotud probleemidele, tegi lasteombudsman ettepanekuid, mis leevendaksid laste keerulist olukorda.

- Koolitoit on üks meede, mis otse lasteni jõuab. Praegu on tasuta koolitoit üksnes põhikoolis. Samas ei tohiks laps jääda ka lasteaias või gümnaasiumis toiduta, kui tema vanematel pole võimalik selle eest tasuda.
- Oluline on teha huviringidesse, psühholoogi ja logopeedi juurde pääsemine lihtsamaks.
- Abi mitmekesisust ja kvaliteeti parandaks lastele ja peredele teenuseid pakkuvate piirkondlike kompetentsikeskuste loomine. Ka sotsiaalminister on kompetentsikeskuste loomist toetanud.
- Regulaarne ja kohustuslik arstlik kontroll koolieelikutele ning lapsehoiuvõimaluste parandamine toetaks varast probleemide märkamist.

PALJU ABISTAVAIK ETTEPANEKUID

6. märtsil lasteombudsmani kokku kutsutud ümarlaval osalenud asjatundjad toetasid tehtud ettepanekuid ning pakkusid omalt poolt lahendusi: näiteks lastetoetuse väljaarvamine toimetulekutoetuse arvutamise aluseks võetavate sissetulekute hulgast, lapsevanemate toetamine ja koolitamine, õpilaskodude kättesaadavuse parandamine, vähekindlustatud perede laste suvelaagrites osalemine jmt.

Lasteombudsman teeb ümarlauast kokkuvõtte ja saadab selle kõigile ümarlaval osalenutele, ministritele ja riigikogule ning ootab ettepanekute kohta kirjalikku tagasisidet. Eesmärgiks on dialoog, mis annab tõe lahenduste otsimisele. Lasteombudsman loodab, et ümarlaval kõlanud mõtteid ning laste olukorra parandamiseks esitatud ettepanekuid arendatakse edasi, teemadega tegeletakse ja vähemalt mõni lahendusest viiakse lähiajal ka ellu.

Vaata lisaks: www.lasteombudsman.ee

Toidupank aitab

Toidupank on Eestis ainus heategevuslik organisatsioon, mille põhitegevus on puudustkannatavatele peredele toiduabi vahendamine. Nüüdseks jagatakse toiduabi juba kümnes Eesti linnas.

Tekst ja fotod: **Nele Hendrikson**, Eesti Toidupank

Toidupanga edukus ja 2011. aasta lapsesõbraliku organisatsiooni tiitel teeb panga eestvedajatele küll heameelt, kuid räägib selgelt sellest, et puuduses elavaid peresid on lubamatult palju.

Sotsiaalprobleemide ulatus ja maht panevad enamasti jõuetult käsi laiutama. Toetused on ebaõiglaselt väikesed ning kõik abivajajad neid ei saa. Näiteks kehtib 76,70 euro suurune toimetulekupiir, samal ajal kui ainuüksi ühe pereliikmeka leibkonna 30 päeva minimaalse toidukorvi maksumus oli 2010. aastal 77,58 eurot. Inimestel tuleb aga osta aeg-ajalt ka riideid ja jalanõusid, ravimeid ja hügieenitarbeid, tasumist vajavad eluasemekulud.

TOIDUPAKK ABIVAJAJALE

Toidupanga põhimõte on lihtne. Tootmisest ja kaubandusest kogutakse kokku ületoodetud ja seetõttu hävitamisele minev toidukaup ning jagatakse laiali puudustkannatava-

tele inimestele. Nii aidatakse ühiskonna nõrgemaid ja võideldakse samas raiskamise vastu, viies toidu sealt, kus on ülejääk, sinna, kus on sellest puudus. Ühe paki väärtus on 10–25 eurot, olenevalt sellest, millist kaupa toidupangad on saanud. Toitu üldjuhul ei osteta – see on põhimõte, mis on üle võetud toidupankadelt mujalt maailmas.

Toidupangad ei ole ise pädevad otsustama, kes ja kui sageli peaksid toiduabi saama. Selleks on kohalike omavalitsuste sotsiaalosakonnad. Toidupakid jagatakse laiali sotsiaalosakondadest saadud nimekirjade alusel.

MITTE RAHA, VAID ARMASTUSE PÄRAST

Igal nädalal on toidupankadele abiks ligi 100 vabatahtlikku. Need on inimesed, kes on otsustanud annetada kõige väärtuslikumat, mis neil on – aega. Vabatahtlike abiga kogutakse toidukaup kokku, kontrollitakse, jagatakse kastidesse ning veetakse siis laiali jaotuspunktidesse.

Toidupank vajab erinevate spetsialistide abi ka muudes ettevõtmistes, näiteks tõlkimises, kujundamises jm. Iga tööloik on oluline ja rõõm on näha, et meiega on liitunud nii palju suure südamega inimesi, kes püüavad koos Toidupangaga maailma paremaks muuta!

OSAKE SOTSIAALSÜSTEEMIST

Üksikud omavalitsused toetavad kohalikku toidupanka ka annetustega, kuid arvestades seda, et Toidupangaga sarnased abiorganisatsioonid on võtnud enda kanda suure osa riiklikust sotsiaalsüsteemist, on annetusi siiski väga tagasihoidlikult.

Siiski oleme tänulikud iga laekunud summa eest, olgu siis riigi rahakotist või erasektorist, sest kulutused kas või transpordile ja laopindadele on suured. Õnneks on Toidupangal ka püsivaid toetajaid – ennekõike Toidupanga asutajaorganisatsioonid Eesti-Hollandi Heategevusfond Päikeselill ja Swedbank, samuti Avatud Eesti Fond. ■

Vaata lisaks www.toidupank.ee või www.facebook.com/toidupank.

TOIDUABI VAJAB IGA VIIES LAPS

Veebruaris 2012 avaldas Eesti õiguskantsler lasteombudsmanina ülevaate “Vaesus ja sellega seotud probleemid lastega peredes”, millest selgus, et Eestis elab absoluutses vaesuses peaaegu iga viies laps. See teeb kokku üle 45 000 lapse. Kui absoluutses vaesuses elavatele lastele lisada ka vaesusriskis elavad lapsed, puudutab vaesus enam kui 63 000 last. Arvesse tuleb võtta sedagi, et laste vaesus on ühiskonna keskmisest vaesusest suurem nii suhtelise kui absoluutse vaesuse puhul, seega on lapsed ülejäänud ühiskonnaga võrreldes igal juhul halvemas olukorras.

Toiduabi vajajaid on palju, kuid milline nende arv tegelikult on, ei tea keegi. European Anti Poverty Networki Eesti juhatuse liige Kärt Mere sõnul ei ole toimetulekutoetust saavate perede hulk adekvaatne arv, mida vaesusest rääkides aluseks võtta. “Kahe viimase aasta jooksul on abist ära öeldud 3000 perele. Samuti ei saa toetust need noored pered, kel on laenuid või liisingud,” rõhutab Mere. Võib öelda, et 7000 lastega peret, kes praegu toimetulekutoetust saavad, on jäämäe veepealne osa.

Kui paljud meie 162 840st lastega perest tegelikult hädasti toetust vajaks, saab vaid oletada. Riskirühmadesse kuuluvad enam kui ühe lapsega pered ning pered, kus lapsi kasvatab vaid üks täiskasvanu. 2012. aasta andmetel on toimetulekutoetust saavate lastega perede hulgas üksikvanemaga peresid 59%.

Õpetaja ja internet

Internetiturvalisus on teema, millest õpetajad tihti pelgavad lastega rääkida, sest teadmisi napib.

Tekst: **Madli Leikop**, Koolielu portaali toimetaja

Projekti “Targalt internetis” ja Tiigrihüppe Sihtasutuse haridusportaali Koolielu koostöös on loodud e-kursus “Internetiturvalisus koolielus”, mille eesmärk on suurendada õpetajate pädevust ja neid julgustada.

Kursuse autorid ja juhendajad on Lauka põhikooli infojuht Siret Lahemaa ja Gustav Adolfi gümnaasiumi haridustehnoloog Ingrid Maadvere.

“Projekti “Targalt internetis” koolitajad käivad sageli koolides ja räägivad internetiturvalisusest, aga nad ei jõua siiski igale poole. Nii sündiski idee teha kõigile kättesaadav, põhjalikum ja süsteemsem kursus,” selgitab Ingrid Maadvere. Üks loeng aulas annab küll infot, aga süvitsi minna ei jõua. Pealegi on internetiturvalisuse materjale väga palju, algajal on raske orienteeruda, mis neist on kvaliteetsed, mis mitte. “Algul oli utoopiline ettekujutus, et me ei pea ise midagi uut kursuse jaoks tegema, sest kõik on olemas. Paar nädalat kammisime internetis materjale läbi, nii eesti- kui ingliskeelseid. Siis saime aru, et nii lihtne asi ei ole, kõike vajalikku eesti keeles ei leia,” tõdeb Ingrid Maadvere.

Pilootkursus “Internetiturvalisus koolielus” toimus 2011. aasta kevadel, sügisel järgnes veel kolm kursust. Praegu on selle e-kursuse raames koolitust saanud ligi 60 õpetajat.

KURSUSLASED KUI KOGUKOND

Üks e-kursus kestab viis nädalat. Igal nädalal on oma teema ja alateemad. Ühes grupis on umbes 20 inimest, kes e-õppimise tarvis moodustavad kogukonna. E-kursusel osalevad õpetajad õpivad ja täidavad ülesandeid neile sobival ajal oma arvutis, kõik tehtud tööd on kogukonnas nähtavad, kaasõppijad saavad küsida ja arvamust avaldada, nii õpitakse ka teiste kogemustest.

“Juhendamine on kursuse sees olemas,” selgitab Ingrid Maadvere. “Ülesanded on lihtsad, me ei taha õpetajaid ära

hirmutada. Tahame näidata, et iga õpetaja saab ise internetiturvalisuse teemadega tegeleda ega pea IT-spetsialisti ootama. Näiteks kuidas oma arvutit viiruste eest kaitsta. Õpetaja vaatab e-kursusel videoloengut ja kontrollib ise, mis viirustõrje tema arvutis on. Suunasime kursusel osalejaid artikleid lugema portaali, kus nad kunagi varem pole käinud, see laiendab silmaringi. Kursuse esimesel nädalal tegeletaksegi põhiliselt oma arvutiga, teisest nädalast lisanduvad tegevused koos õpilastega – kasu on ikka siis, kui

OLULINE TEEMA KURSUSEL ON KÜBERKIUSAMINE.

internetiturvalisust käsitletakse klassis. Näiteks sai kursusel valida, mida õpilastega koos teha: kas vaadata netilammaste multifilmi, arutleda, millistes internetikeskkondades õpilased käivad, rääkida turvalise salasõna loomisest. Õpetajad pidid valima ühe ülesande, aga tegid kõik läbi! Tundub, et teema oli neile põnev ning taheti kõike proovida.“

KÜBERKIUSAMINE INTERNETIS

Oluline teema kursusel on küberkiusamine. “Paljudele osalejatele oli uudiseks, et Eestis töötab tasuta lasteabitelefoni 116111, kuhu saab küberkiusamisest teatada. Kursusel said nad vajaliku info ja kontaktid. Ja osalejad pidid ka läbi viima väikese internetiturvalisuse-uuringu oma õpilaste seas. Kõigepealt õpiti ankeeti koostama, õpetajad ise mõlesid küsimused, viisid küsitluse läbi ja tegid kokkuvõtte. Paljud ütlesid, et ankeedi tegemise ja läbiviimise oskustest on kasu ka ainetunnis,” teeb Ingrid Maadvere kokkuvõtte.

Et huvi on suur, plaanib projekt “Targalt internetis” koostöös Koolielu portaaliga internetiturvalisuse e-kursusega kindlasti jätkata. ■

Blokeeri, kopeeri, reageeri!

13aastase Mariga on MSNis kontakti otsinud mitmed täiskasvanud mehed. Nad on rääkinud seksist ning saatnud tüdrukule veebikaameraga tehtud klippe ja pilte erootilistest ja pornograafilistest situatsioonidest.

Foto: Scanpix

Politsei selgitab: antud juhtumi puhul loeb palju, kui vana on tütarlaps, kellele pildid saadeti. Saajale on see igal juhul ebameeldiv kogemus – hoolimata sellest, kas ta on 10- või 17aastane. Karistusseadustiku § 179 järgi on nooremale kui 14aastasele isikule pornograafilise teose või selle reproduktsiooni üleandmine, näitamine või muul viisil teadvalt kättesaadavaks tegemine karistatav.

NÕUANDED LAPSELE

Õige oleks selline kasutaja kohe blokeerida. Kui oled juba

saanud erootilisi või pornograafilisi klippe, tuleks säilitada saatja andmed ja saadetud materjalid. Salvesta saatja aadress, kui võimalik, säilita MSNi vestluse logi. Kui sul ei ole logide salvestamise võimalust, siis kopeeri vestlus või tee vestlusest ekraanipilt (*screenshot*). Tuleb säilitada võimalikult palju vestluse üksikasju, sealhulgas saatmise aeg (kuupäev ja kellaeg), saadetud lingid, veebiaadressid jm. Hoia alles ka saadetud klipid.

Pöördu kogu säilitatud materjaliga kodukohale lähimasse politseiprefektuuri. Prefektuuri pöördumise puhul ei ole vahet, kas lähed isiklikult kohale või saadad info

e-kirja teel (kohati võib see isegi mugavam olla). Kuna paberil on klippe ja logisid keeruline edastada, siis pane avalduses kirja, et need on olemas. Hoia materjali alles nii kaua, kuni politsei on kopeerinud kõik failid ja vajadusel teinud arvuti kõvakettast koopia. Hea, kui räägid sellest oma vanemaga või mõne teise täiskasvanuga, keda usaldata. Kui sellist isikut ei ole, pöördu julgelt ise politsei poole – vanusepiiri politseisse pöördumisel ei ole. Kindlasti pane kirja oma andmed – nii on politseil kergem sinuga ühendust võtta.

Politseisse teatamine on vajalik, sest ainult politsei saab

KUI OLED SAANUD EROOTILISI VÕI PORNOGRAAFILISI KLIPPE, SÄILITA SAATJA ANDMED JA SAADETUD MATERJALID.

lõpetada pornograafilisi klippe ja pilte saatvate inimeste tegevuse. Sina küll blokeerid vestluspartneri, aga tema leiab uue isiku, kellele neid materjale saata. Tavaliselt ei lõpeta nad oma tegevust enne politsei sekkumist.

Ja reegel on ikka ja alati – blokeeri, kopeeri, reageeri. ■

Allikas www.targaltinternetis.ee

Laste seksuaalne väärkohtlemine võib esineda mitmes vormis: last võidakse käperdada, teda sunnitakse ennast alasti võtma, katsutakse tema suguelundeid või astutakse lapsega seksuaalsesse vahekorda.

Märka väärkohtlemist

Tekst: **Lemme Haldre**, kliiniline psühholoog-psühhoterapeut, lastearst, Tartu Laste Tugikeskuse juhataja

Lapse seksuaalne väärkohtlemine on ka temast pornograafiliste piltide tegemine või temaga koos pornograafiliste filmide vaatamine. Väärkohtlemine võib toimuda pereringis või sellest väljaspool ning väärkohtlejaks olla teine laps või täiskasvanu. Seksuaalsel väärkohtlemisel puuduvad väga spetsiifilised tunnused, aga lapse muutunud emotsionaalne seisund ja mitteeakohane seksuaalkäitumine võivad viidata sellele, et tema arengut on mittesoovitavalt mõjutatud.

KAS LAPS ON VÄÄRKOHELDUD?

On kaht tüüpi lapsi, kelle käitumise puhul võiks mõelda, et nende seksuaalset arengut on ebasoovitavalt mõjutatud:

- ühed kardavad kõike, mis on seotud seksuaalsusega, palja inimkehaga (pildid, jutud, arsti läbivaatus),
- teised on need, kelle käitumises ilmneb kõrgendatud huvi seksuaalsusega seotud temaatika vastu.

Eakaaslastest erineva käitumisega laps võib olla kasvanud ebasobivas keskkonnas või olla otseselt väärkoheldud. Vahel on laps kasvanud kodus, kus täiskasvanute seksuaalelu on toimunud laste juuresolekul ja koos on vaadatud pornograafilisi filme. Mitmed uuringud näitavad, et mitte ainult seksuaalne, vaid ka vaimne ja füüsiline väärkohtlemine perekonnas soodustavad alaealiste seksualiseeritud ja väärkohtlevat käitumist teiste laste suhtes. Soodustav tegur on ka mitteturvaline kiindumussuhe lapse ja tema põhilise hooldaja vahel.

Mida noorem on laps, seda kaitsetum on olukorras ta on. Riskigruppi kuuluvad ka erivajadustega lapsed. Vaimse mahajäämusega lapsel on väiksemad sotsiaalsed oskused, tema mõtlemine on konkreetne, tal on raskusi põhjuse-tagajärje seoste loomisel. Nende laste kognitiivne ja emotsionaalne areng on aeglasem. Sellest tulenevalt on neil teistsugused privaatsuse ja koosolemise vajadused ning raskused piiride kehtestamisel. Vaimse erivajadusega lapsed ei saa alati aru, mida, millises olukorras ja kellega sobib oma kehalisi, sh seksuaalvajadusi rahuldada.

MURETTEKITAVAD MÄRGID

Millised märgid lapse käitumises võiksid panna täiskasvanu mõtlema väärkohtlemisele ja lapsele abi otsima? Väikelaste puhul peaks muret tekitama see, kui:

- laps on (pidevalt) huvitatud seksuaalse sisuga mängudest ning tema juttudes ja piltides kordub seksuaalne temaatika,
- laps masturbeerib (sageli) avalikes kohtades (talle on seletatud, et see on isiklik tegevus, mida teiste inimeste nähes ei tehta),
- laps topib esemeid oma suguelunditesse või mängib väljajaidetega,
- laps räägib, et vihkab oma sugu ja genitaale,
- lapse seksuaalkäitumine on familiaarne, flirtiv ja/või ta otsib seksuaalset kontakti teiste laste või täiskasvanutega.

Nooremas koolieas laste puhul kehtivad samad märgid. Laste arengut tundvad täiskasvanud teavad, et väike-laps võib võrreldes kooliealisega ilmutada suuremat uudishimu teemade vastu, mis on seotud soo ja lapsesaamisega ning esitada ka vastavaid küsimusi. Kooliealistel lastel on rohkem sotsiaalseid oskusi ja nad häbenevad oma seksuaalset huvi täiskasvanutele avalikult näidata. Algklasside õpilane, kes on kõrgendatud seksuaalsete huvidega, külastab internetis pornograafilisi lehekülgi või on seksuaalselt aktiivne teiste laste suhtes, vajab tähelepanu ja õiget sekskumist. Selline laps võib olla väärkoheldud. Samuti vajab ta eakohast seksuaalharidust, sest vastava sekkumiseta on tegemist ohus oleva lapsega.

ERIVAJADUSEGA LAPSED JA SEKSUAALHARIDUS

Lastele võiks õpetamisel anda uut teavet korraga väikeses koguses. Iga infot oleks hea kinnistada korduste ja mitmesuguste näidetega nii samal kui ka järgmisel kohtumisel. Rääkides on hea kasutada lihtsat sõnavara. Vestluse jooksul on oluline saada tagasisidet, kas laps sai esitatud mõistetest aru. Vahel võivad lapsed kasutada sõnu, mis on automaatselt omandatud, kuid mille tähendust nad tegelikult ei tunne. Iga uue asja seletamisel on palju abi piltidest. Pildid võiksid olla lihtsad ja liigsete detailideta. Sügavama puudega laste puhul on vest-

lus illustreeritud piktogrammidega.

Lapsed vajavad uute teadmiste omandamisel kiitmist ja premeerimist. Preemiaks on hea sõna koos sõbraliku liigutusega, maiustus, kleeps või ihaldatud väikene mänguasi. Lapsega individuaalselt või ka grupis kohtudes tuleks hoida rõõmsat, positiivset meeleolu. On hea, kui lapsed tunnevad, et nad võivad väljendada kõiki tundeid ja mõtteid ilma kriitika alla langemata. Kasuks tuleb paindlikkus ja loovus. Arutada tasuks ka aktuaalseid päevasündmusi ja lähedussuhteid. Oluline on arvestada lapse puude iseärasusi ja psühhoseksuaalset arengut ning läheneda igale lapsele individuaalselt. Sügavama puudega lapsed ei vaja alati sama infot ja oskusi mis teised eakaaslased, sest oma arengutaseme tõttu on neil pisut teistsugused vajadused. ■

ABI JA NÕUANDED

Noorte seksuaalkasvatusega tegelevad igas maakonnas noorte nõustamiskeskused, mis on orienteeritud põhiliselt tavakoolide lastele ja noorukitele. Keskustes saavad seksuaaltervisealast tuge ja meditsiinilise kontrolli teenust tasuta kuni 24aastased noormehed ja neiud.

Tartu laste tugikeskus pakub väärkoheldud laste ja nende vanemate nõustamist ning psühhoterapiat kuni 18aastastele lastele. Ravi hulka kuulub ka psühhohariduslik seksuaalkasvatus. Keskuses on tööl sotsiaalpedagoog ja neli psühholoogi, kahel neist on ka kliinilise seksuoloogiga pädevus. Erivajadustega lastel on olenemata puudest võimalik saada seksuaalsusega seotud nõustamist. Tartu linna peredele on teenus tasuta, teiste maakondade laste eest maksab omavalitsus. Tartu laste tugikeskus viib seksuaalsuse ja väärkohtlemise teemadel läbi ka koolitusi lastega töötavatele spetsialistidele. Keerulisemad juhtumid vajavad koostööd, et leida parimaid lahendusi.

Vastuta ja sekku

Alkoholi tarvitamine kahjustab noorte tervist, kuid sellega kaasneb ka risk panna toime teisigi seaduserikkumisi ja on suurem tõenäosus sattuda ise ohvriks.

Tekst: Merit Lage Foto: Scanpix

Politsei- ja Piirivalveameti tellimisel viidi tänavu jaanuaris-veebruaris läbi uuring, et välja selgitada, kuidas on inimesed kokku puutunud alaealistele alkoholi müümise ja ostmisega. Uuriti:

- kas inimesed on näinud alaealisi alkoholi ostmas,
- kas alaealised on palunud kellelgi alkoholi osta,
- mida inimesed teevad, kui näevad, et alaealised ostavad või alaealistele ostetakse või antakse üle alkoholi.

(Uuringu leiad <http://www.politsei.ee/sekku/>).

Uuringu raames küsitleti 1000 Eesti inimest vanuses 18-74 aastat. Uuringus osalejatest vastas ca 20%, et on näinud pealt, kuidas alaealisele alkoholi ostetakse või üle antakse. Nendest pooled vastasid, et nad on näinud seda viimase kahe aasta jooksul korduvalt (2-3 korda) ning 28% väitsid, et koguni rohkem kui viiel korral.

NOORED MEHED OSTAVAD ALKOHOLI

Kõige rohkem on alkoholi ebaseaduslikku müümist pealt näinud 18-29aastased (38%) ja kõige vähem pensionärid (4%). Alaealised on pöördunud endale alkoholi ostmise palvega 13% küsitletute poole.

Märkimisväärne on, et meesterahvastel palutakse kuus korda sagedamini alkoholi osta kui naistel. Alaealised pöörduvad kõige rohkem nende poole, kes on vanuse poolest neile kõige lähemal – seega on problemaatilisim vanuserühm 18-29aastased noormehed. Noored mehed on kõige enam valmis alaealistele alkoholi ostma, andma või pakkuma ning reageerivad kõige passiivsemalt, kui nad näevad sellist seaduserikkumist pealt.

TÄISKASVANUD EI SEKKU

Viimase kahe aasta jooksul on 17% küsitletutest näinud, kuidas alaealine alkoholi ostab. Enamik (67%) ei teinud seda nähes mitte midagi. Tulemus näitab kurba tõsiasja, et inimesed ei pea kõnealust seaduserikkumist piisavalt tõsiseks, et sellesse sekkuda.

Võib olla ka, et inimestel pole teadmisi, kuidas sekkuda. Mida peaks tegema kodanik, kes seisab järjekorras ja näeb, et noor inimene ostab alkoholi? Lihtsaim käitumisviis on pöörduda müüja poole küsimusega: "Kas te

dokumenti kontrollisite?" Antud olukorras on alaealisele müümisest keeldumine müüja ülesanne.

Uurigu andmed peegeldavad küsitletute suhtumist alaealiste alkoholitarvitamise probleemi tervikuna, näidates, et inimesed suhtuvad sellesse järjest enam lubavalt.

Alkoholi tarvitav 14aastane ei pruugi kaaskodanikke oma käitumisega veel ohustada, kuid saades vanemaks võib temast kujuneda märkimisväärselt suurem oht meile kõigile. Alkoholi kättesaadavuse tõkestamisel on oluline roll kõigil — spetsialistidel, lapsevanematel, täiskasvanud sõpradel kui ka kodanikel tänaval. ■

Kasutatud allikas : www.politsei.ee/sekku/

OLLA OSA SELTSKONNAST

"Mina tavaliselt alkoholi ise ei osta," ütleb 17aastane Mariann. Mariann on kena ja arukas tüdruk, käib gümnaasiumis 11. klassis ja õpib neljadele-viitele.

Mis sa arvad, miks noored tahavad alkoholi juua?

Tahetakse saada julgust ja olla osa seltskonnast, olla lõbusam kui tavaliselt. Ma ei arva, et juuakse selleks, et kellegi moodi olla või kuhugi kampa kuuluda.

Ütled, et lõbusam kui tavaliselt. Mis on tavaline?

Mõnes seltskonnas on ilma joogita inimesed ka lõbusad, aga muidu ollakse ikka rohkem omaette.

Kui palju on su tutvusringkonnas noori, kes ei joo üldse?

Ei olegi vist kedagi.

Kuidas su sõbrad alkoholi kätte saavad?

Täisealiste sõprade ja tuttavate kaudu.

Kas oled saanud ka ise osta?

Olen.

Kui vana olid, kui esimest korda ostsid?

Ma arvan, et mingi 15.

Kas sinu vanused sõbrad ostavad tihti ise?

Ei osta, pigem lastakse osta.

Kas noorelt küsitakse dokumenti?

Oleneb poest. Üldiselt küsitakse küll. Aga keegi ei tee nagunii midagi, isegi kui pole dokumenti näidata. Saab öelda, et unustasid maha vms. Siis lähed lihtsalt ilma alkoholita minema, aga vahel saab ilma dokumentita ka alkoholi. On poode, kus üldse midagi ei küsita.

Kas midagi on juhtunud ka alkoholi tõttu?

Minu seltskonnas pole peale vahelejäamise midagi juhtunud, viga pole keegi saanud. Politsei on tänaval juurde astunud või ka korterisse tulnud ja puhuma pannud. Olen kuulnud, et midagi on juhtunud eelkõige narkootikumide, mitte alkoholi pärast.

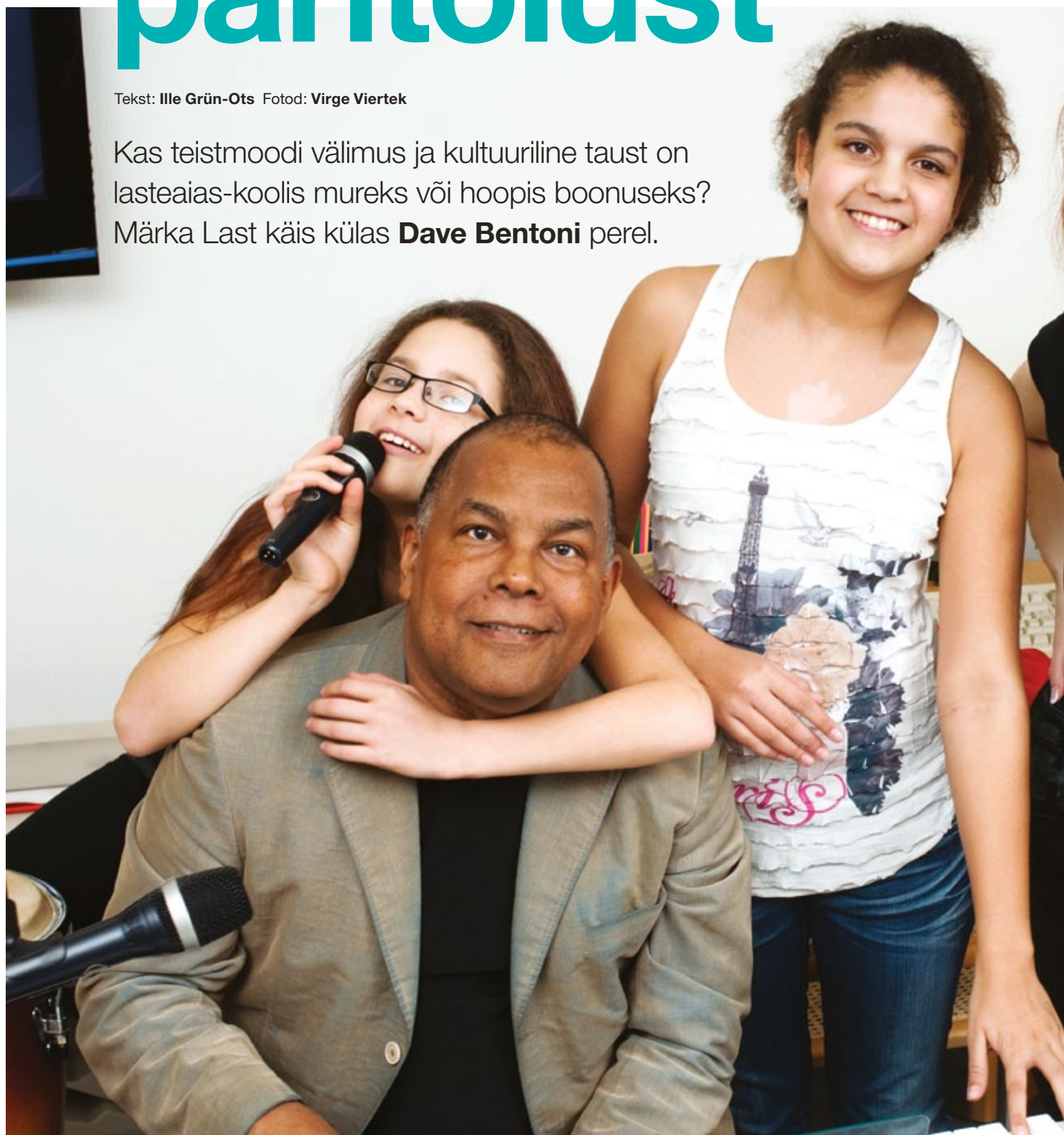
TÄISKASVANUTE VASTUTUS

Teadvustamiseks täiskasvanute rolli ja vastutust alaealiste alkoholi kättesaadavuse tõkestamisel käivitas PPA kampaania „Sekkamata jätmise tuleb ringiga tagasi“. Kampaania raames valmis videoklipp (<http://www.politsei.ee/sekku/>). Ettevõtmisega on kaasa tulnud alkoholitootjad ja teised ettevõtjad, kampaania ajal tegevdetakse ka kontrolli alkoholi müümise üle.

Suhtumine oleneb **inimesest**, mitte **päritolust**

Tekst: Ille Grün-Ots Fotod: Virge Viertek

Kas teistmoodi välimus ja kultuuriline taust on lasteaias-koolis mureks või hoopis boonuseks? Märka Last käis külas **Dave Bentoni** perel.

“Vaata, kes see on?!” Sügaval nõukogu-
deajal olid lapsed ülimalt hämmastu-
nud, kui mõni eestlastest tunduvalt
tumedama nahavärviga laps silmapii-
rile ilmus. Praegu on tänav teistmoodi
inimesi täis, ka lasteaedades ja koolides pole välimuselt ja
rahvuselt erinevad lapsed haruldus.

Arubalt pärit Eesti laulja Dave Bentoni ja tema naise
Marise lapsed Lisa (10) ja Sissi (13) on sündinud Eestis.
Seega põlised eestlased. “Nad käisid Kelvingi lasteaias, kus

Maris ja Dave Bentoni lastelt pole küsi-
tud, miks nad on teistsugused. Maris:
„Mõlemad tüdrukud on nii seltsivad ja
sõbralikud, et mingit suhtlemisprobleemi
pole kunagi olnud.”

lapsi oli vähe. Ja need vähesed olid väga erinevast rahvu-
sest,” toob ema Maris esmalt välja tüdrukute lasteaia eri-
pära. Oli ju 1993. aastal rajatud Kelvingi küla suures osas
kodu just ühist elu alustanud peredele, paljud neist olid
segapered või sootuks kogu kambaga välismaalt Eestisse
kolinud suguvõsad.

EESTIS SÜNDINUL ON LIHTSAM

Üks laste nahavärviga seotud juhtum meenub Marisele
siiski: “Jumal teab, mida see 4aastane mõtles, kui ütles
Lisa kohta, et ta on pesemata. Lisa ei näe nii väga teist-
moodi välja. Aga diskrimineerimine... Kui seda on, siis sel-
line suhtumine tuleb raudselt laste kodust. See ei saa tulla
mujalt. Kui vanem vaatab näiteks telerit ja ütleb midagi
teist värvi inimeste kohta.”

Tegelikult võib olla ju ka nii, et üks tavaline Eesti laps
polegi varem elus teistmoodi inimestega kokku puutunud.
Ja iga esialgu võõras asi on tema jaoks uus ja huvitav, mis
nõuab erilist tähelepanu.

„MEIE LAPSED ON KASVANUD NAGU EESTI LAPSED.”

DAVE BENTON

Marisele tuleb meelde veel üks seik: “Sissi juuksed!
Need on tal sünnist saadik eriliselt paksud ja krussis olnud.
Kusjuures ma ei ole üldse kindel, et need on Dave’ilt päri-
tud – ka minu emal olid sellised, ainult et heledad. Kõik
on tahtnud neid kogu aeg katsuda ja ma mäletan, et tüd-
ruk oli 10kuune, kui ta läks hüsteeriasse, kui keegi tiris
jälle ta juukseid.” Tegelikult tahetakse siiaamaani Sissi eri-
lisi juukseid katsuda.

“Meie lastelt pole küsitud, miks sa teistsugune oled.
Mõlemad tüdrukud on nii avatud isiksused, seltsivad ja
sõbralikud, et mingit suhtlemisprobleemi pole kunagi
olnud. Eks see sõltub hästi palju ka lapsest endast, olgu ta
mis rahvusest tahes. Olen tähele pannud, et vahel hoopis
mõni laps ise põeb, et ta on teistsugune,” ütleb ema Marise
kogemus.

Dave on aga kindel, et laste olukord oleks olnud hoopis
teine, kui nad ei oleks eestlased. See tähendab, kui lapsed
poleks siin sündinud ja kasvanud ning oleksid olnud sun-
nitud kohanema Eesti oludega. “Siinse kogukonna inimes-
sed teadsid neid sünnist saadik, nad olid nagu iga teine
laps,” on Dave veendunud.

KUULSA LAULJA LAPSED

Mõlemad tüdrukud käivad Viimsi gümnaasiumis. Dave
arvab, et probleeme oleks võinud tekkida, kui lapsed olek-
sid kolinud Eestisse teisest riigist: “Nad oleksid teiste jaoks
olnud siis välismaalased. Ma ei pea silmas niivõrd välist

erinevust. Kultuur ja kombed – kõik oleks olnud erinev. Meie lapsed on kasvanud nagu eesti lapsed.”

Dave on lapsevanemana siiski eristaatuses – Dave Benton oli juba enne tüdrukute kooliminekut Eestis tuntud ja armastatud laulja. “Oo jaa, see aitas kindlasti!” nõustub Dave. “Kui lastel on kuulsad vanemad, on see abiks. Kui oleksin olnud aga rahvusvaheliselt kuulus laulja, kes kolib Eestisse koos lastega, oleks kindlasti hoopis raskem olnud.”

Samas on Dave kindel, et tegelikult on lapsed oma maailmaga niivõrd seotud, et vanemate staatus pole üldse

JUBA VÄIKSENA SUUTSID TÜDRUKUD END SEKUNDI PEALT EESTI KEELELT INGLISE KEELELE ÜMBER LÜLITADA.

oluline: “Üks tantsib (Lisa), teine laulab (Sissi), mõlemad käivad lisaks oma koolile veel erialakoolis – neil mõlemal on täiesti oma ringkond, kellega nad suhtlevad.”

Siiski on Maris tähele pannud, et Lisa on vahel natuke armukade, kui tundub isa kogub tahtmatult Lisa kaaslaste seas austajaid.

KOOLIS RÄÄGITAKSE AINULT EESTI KEELES

Koolilaste vanemad peavad aeg-ajalt ka koolis käima. Mitte ainult siis, kui lastel koolis midagi pahasti on, vaid ka asju arutamas. Dave ja Maris üritavad käia kahekesi, kuigi tihti kujuneb asi nii, et Dave'i töö tõttu läheb Maris n-ö üksi lahingusse. “Dave on korra ka üks käinud,” meenub Marisele. Ja kuigi Dave eriti hästi eesti keelt ei räägi, saab ta enam-vähem kõigest aru, mida teised räägivad. “Ja minust aru saamisega pole ka mingit probleemi, inglise keelega saavad kõik hakkama,” ütleb ta.

Dave ei ole tüdrukute koolis kaugeltki ainus mitte-eestlasest lapsevanem. Kahel tüdrukul Lisa klassist on kodune keel inglise keel ja on mitu last, kelle kodune keel on vene keel. “Ma ei ole küll kordagi kuulnud, et koolis keeleprobleeme oleks. Vaid esimeses klassis oli üks juhus. Koolist pöörduti meie poole palvega, et tüdrukud omavahel inglise keelt ei räägiks. See tekitas teistes lastes tunde, et neid räägitakse võib-olla taga. Klassis oli kolmas tüdruk veel, kelle esimene keel oli inglise keel, sest see oli tal paremini selge kui eesti keel. Eks nad kolmekesi läksidki inglise keelele üle, kui midagi oli vaja kiiresti arutada. Kui tüdrukutele sai kindlalt öeldud, et koolis peate ainult eesti keeles rääkima, siis sellest ajast see nii ka jäi,” ütleb Maris.

TEMPERAMENDIGA TÜDRUKUD

Kodus räägib Maris lastega alati eesti keeles, Dave enamasti inglise keeles. “Mina räägin eesti keeles siis, kui ma vihane olen,” muigab Dave. Marise sõnul räägivad mõlemad tüdrukud võrdselt hästi nii eesti kui inglise keelt –

pole vahet, kummas keeles suhelda. “Juba väiksesena suutsid nad ennast sekundi pealt teisele keelele ümber lülitada, kui vaheldumisi isa või minu poole pöördusid. Ma olen kuulnud, et paljud väiksed lapsed ajavad keeli segamini, aga meie omadel on need ilusti lahus olnud,” on ema väga rahul.

Võiks ju arvata, et lõunamaised juured löövad välja ka eestlaste omast erinevas temperamendis. “Sissi on rahulik, vahel täiesti flegma, elab omas maailmas. Aga samas on ta hästi sotsiaalne, ta meeldib inimestele, sest oskab väga hästi suhelda. Tegelikult on mõlemad head suhtlejad. Näiteks kui oleme välismaal, pole lastel mingi probleem minna võõraste käest midagi küsima. Lisa on küll hästi temperamentne, mõne jaoks isegi harjumatu elav. Kooliski oli algul liigse energilisusega probleeme,” iseloomustab ema tütreid.

Nii Dave kui Maris on absoluutselt kindlad, et hoolimata mitmest keelest kodus ja tüdrukute pisut teistsugusest välimusest pole nende perel seetõttu mingeid probleeme olnud. Rassistlikust suhtumisest rääkimata. “Kui oled ise sõbralik ja avatud, pole su taustal ega välimusel mingit tähtsust,” kinnitab Maris. ■

„Tavalised eesti lapsed,”
ütleb Dave Benton oma
tütarde Lisa (paremal) ja
Sissi kohta.

LAIEM SILMARING

Tekst ja foto: **Ave Papp**, Tapa Lastekaitse Ühing

Alates möödunud sügisest korraldab MTÜ Tapa Lastekaitse Ühing Tapa valla lastele ja noortele väga põnevaid tegevusi.

Korraldame Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) hanke raames huvitegevusi ning tutvustame noortele tööelu ja elukutseid. Huvitegevus on suunatud 7–12aastastele, teised tegevused eelkõige 12–16aastastele.

Tosin algklasside õpilast saab igal nädalal kokku looduslikus loovringis, kus huvitavaid ja arendavaid ettevõtmisi korraldavad Kairi Kroon, Liggi Rattasepp või allakirjutanu. Oleme ikka arvestanud rahvakalendri tähtpäevadega ja laste silmaringi arendamiseks käime ka väljasõitudel. Sügisel vaatasime Sagadi Looduskoolis seenenäitust, matkasime Oandu koprarajal ning kui juba nii kaugele sõidetud, käisime ka sügisese mere ääres. Oktoobris matkasime Kääsmus matkarajal, külastasime sealset meremuuseumi ning taas tegime ka jalutuskäigu mere äärde. Lastele meeldib, kui nendega koos käiakse ja arutatakse maailma asju, tõstatatakse küsimusi, millele ei pea vastama, kuid mis panevad mõtisklema.

Hingedepäeval rääkis Kairi Kroon vanadest traditsioonidest ja väärtushinnangutest, mida ka meie peaksime edasi kandma. Kui kõigil lastel oli oma hingelind meisterdatud, käisime surnuaial, et oma lahkunud lähedastele küünlavalgust viia. Novembri keskel külastas loovusringi aga Eesti Pandipakend. Vaatasime põnevaid slaide pakendite ja nende ringluse kohta ning osalesime viktoriinis.

Novembrikuus õpetasime lastele selgeks laulud, tantsud ja mängud, mis mardi- ja kadriilapäeval käiku läksid. Detsembris valmistasime Angela Pildi juhendamisel looduslikest materjalidest kodukaunistusi. Jaanuaris-veebruaris oleme usinasti joonistanud, meisterdanud ja mänginud. Vastlapäeval käisime lustimas suurel mäel ning muidugi rääkisime lastega vastlakommetest.

12–18aastased noored tutvusid Vaksali trahteris koka ja klienteendaja ametiga ning päästeametis politseinike ja tuletõr-

Tegevusi rahastatakse Euroopa Liidu struktuurifondidest ja riikliku struktuuritoetuse vahenditest Eesti Noorsootöö Keskuse eelarve kaudu ning "Perioodil 2007–2013 struktuuritoetuste seaduse" ja programmi "Noorsootöö kvaliteedi arendamine" alusel.

ESF hanke suur pluss on see, et noortegrupid saavad esitada meile oma projekte, millele laste- ja noortekeskuse moodustatud noortest koosnev komisjon annab hinnangu, kas seda rahastada või mitte.

Hange annab laste- ja noortekeskusele päris suured võimalused korraldada iga kuu huvitavaid tegevusi. Ka noored saavad oma ideid ellu viia.

jujate igapäevatööga. Noortele on esinenud Pelgulinna noorteenõustamiskabineti töötaja Pille Padar ja meie kohalik Siiri Roosla. Vabatahtliku tegevust tutvustas meie enda ühingu vabatahtlik Jonas Knapp. Detsembri alguses käisime noortega Teeviidal. Veebruaris tutvusime lapsehoidja tööde ja tegemistega. Tulemas on veel päris palju põnevaid külaskäike eri asutustesse. Noored on väga usinad osalema ja kõik tegevused on neile tasuta.

TUNNUSTUS VANEMAHARIDUSE EDENDAJALE

30. jaanuaril anti lastevanemate kooli loojale psühholoog Merike Kuivitsale Viljandi Lastekaitse Klubi rändauhind.

"Klubi soovis auhinnaga tunnustada psühholoog Merike Kuivitsa kümne aasta pikkust tööd lastevanemate koolitamisel," ütles Viljandi Lastekaitse Klubi liige, Viljandi maavalitsuse lastekaitse peaspetsialist Margit Pajo.

Lastevanemate kooli tegutseb Viljandi huvikooli juures. Aastate jooksul on koos käinud 23 püsigruppi ning koolitustsükli lõpetanutele on välja antud üle 300 tunnistuse.

Nõustamis- ja õpiabikeskuses Vasem-Parem aset leidnud tseremoonial tänasid lastekaitse klubi esindajad Margit Pajo ja Marika Poolakese Merike Kuivitsat ning soovisid talle edu tänuväärse töö jätkamisel.

Auhinna andis üle eelmisel aastal esimesena säärase tunnustuse pälvunud psühholoog Ene Raudla.

Rändauhind antakse kord aastas tublile koolitajale, nõustajale või kursuste organiseerijale, kelle töö tule-

musena on maakonna vanemaharidus sammu edasi astunud. Keraamik Raivo Koidu valmistatud ingliitibadega kuju kannab edasi mõtet, et iga laps võib olla ingellikult hea, kui teda osata õigesti kasvatada.

Rändauhinna annab Merike Kuivits aasta pärast edasi järgmisele tunnustatule, kuid mälestuseks jääb talle pisike puidust süda, millel on Lastekaitse Liidu logo.

Kümne tuhande lehega puu

万葉の木 まんようのき マンヨウノキ

Taimi Paves heidab pilgu jaapani kirjakeelele ja kirjeldab, kuidas Jaapani lapsed õpivad lugema.

Umbes 10. sajandil koostatud luuleantoloogia “Kokinwakashū” eessõnas kirjutab kogumiku koostajaid, luuletaja Ki no Tsurayuki: “Yamato luule seemneks on inimese süda, millest kasvab välja kümme tuhat sõnalehte. Kõigest sellest, mis inimest maailmas ümbritseb ning mis nägemise ja kuulmise abil tema meele ja mõtetega ühineb, saab ta kõneleda vaid talle ainuomasel moel.” Kümne tuhande sõnalehe all ei pidanud Tsurayuki silmas sugugi ainult luulet, vaid iga rahvuskultuuri ja -ajaloo peamist kandjat – emakeelt.

Jaapani kirjakeel on pärit Hiinast, kust kirjamärgid (kanji) jõudsid Jaapanisse koos budismiga 4. sajandil. Esialgu kirjutati jaapanikeelset teksti üles klassikalises hiina keeles, kus iga märk tähistas kindlat sõna või mõistet. Sel perioodil sigines jaapani keelde palju uusi hiina keele mõjutustega sõnu. Näiteks hääldub märk 母 (ema) jaapani keeles “haha”, sama märki loetakse aga kahesilbilises sõnas 母性 (emadus, bosei) hiinapäraselt “bo”. Selline hääldusvariantide paljusus on jaapani keeles väga tavapärane ja võib mõningate märkide puhul, näiteks 生 (elu, sünd, kasvamine jne), ulatuda kuni kümneni, mis teksti lugemise hiina keelega võrreldes palju keerulisemaks teeb.

Hiina märkide alusel loodi ajapikku ka mitmeid foneetilisi süsteeme. 9. sajand oli jaapani kirjakeele arengus ülimalt oluline aeg, sest kasutusele võeti kaks hiina märkidest tuletatud silpkirjasüsteemi hiragana ja katakana, mille abil saab jaapani keelt üles kirjutada ka hiina kirjamärke kasutamata. Kuigi ajaloo on mitmel korral arutatud hiina

kirjamärkidest loobumise mõtet, ei ole see keeles leiduva homonüümirohkuse tõttu paraku mõeldav. Hiina märgid mitte üksnes ei lisa tekstile konkreetsust, vaid võimaldavad silpkirjamärkidega kombineeritud keelde põimida ka rikastavaid tähendusvarjundeid.

PIKK TEE LUGEMISENI

Teadlased väidavad, et jaapani lapse sõnavara hõlmab algkooli mineku ajaks umbes 5000 sõna. Kui alfabeeti tundvad lapsed võivad oma lugemisostkust ükskõik millise teksti peal katsetada, siis väikesed jaapanlased peavad aja- lehe lugemiseks veel aastaid koolis käima, et lisaks kahele 48 märgist koosnevale silpkirjasüsteemile meelde jätta veel umbes 2000 igapäevaselt trükisõnas kasutatavat kanji't.

Jaapani algkoolis pööratakse emakeele õppimisele suurt tähelepanu ning märkide kirjutamist harjutatakse enamasti pintsliga. Selliselt õpib laps korrektselt ära nii joonte tõmbamise suuna ja järjekorra kui ka pintsli tõmbeks sobiva nurga ning vajaliku dünaamika. Selline tundlik käeline tegevus arendab ka keskendumisvõimet ning tähelepanu koos detailide märkamise ja seostamise oskusega.

Hoolega vaadates leiab märkide hulgast üles nii lastekuvade kiirtega päikese 易 kui ka silmade ja naerul suuga poolkuu 月. On ju ülimalt põnev avastada, et märk kuulama 聞 koosneb “väravast” 門 ja selle vahele pistetud “kõrvast” 耳 või et märgid “naine” 女 ja “laps” 子 koos tähistavad mõistet 好 “hea” ja “meeldima”.

Kuigi jaapani lapsed õpivad lugema tasapisi, annab

Pealkiri on kirjutatud, kasutades hiina märke (kanji) ning silpkirjasüsteeme hiragana't ja katakana't. Taimi Paves töötas aastaid Jaapani saatkonnas, kus ta kureeris mitmesuguseid kultuuriprojekte. Praegu töötab ta stuudios Nukufilm ja agentuuris Estonian Record Productions rahvusvaheliste suhete alal.

keerukate piltkirjamärkidega tutvumine neile tõenäoliselt maailmast palju integreerituma ettekujutuse. Märkide õppimine ei ole väikelastele eriti keeruline ja lisaks pakub märgimõistatuse lahtiharutamine ju ka omajagu põnevust. Mu endagi lapsed ei õppinud lugemist ära mitte täht tähe kaupa veerides, vaid terveid sõnu meelde jättes. Kui vana kukeaabis ja lemmikraamat “Kuidas loomad endale sabad said” olid igaõhtusest ettelugemisest peaaegu ribadeks muutunud ning lastele sel kombel viimse sõnani pähe kulunud, selgus, et ka võõra teksti lugemine ei tekita enam mingeid raskusi.

LASTELE JUMALATE OMAGA SARNANE TÄHELEPANU

Lapse mälu on mingis eas uskumatult hea. Selles veendusin taas oma laste peal, kui jaapanikeelsete sõnade ja nende ingliskeelsete vastete meeldejätmise kumbagi keelt hääldamata teoks sai. Sellest mõnevõrra üllatavast kogemusest alates ei ole mul endal enam kunagi tekkinud küsimust, kuidas suudavad väikesed jaapanlased suure hulga märkide õppimisega toime tulla.

Kindlasti on paljud lugejad tähele pannud, et muidu nii reserveeritud jaapanlased suhtuvad väikestesse lastesse erakordselt soojalt ja sõbralikult ning lubavad neile peaaegu kõike. Ka vanade uskumuste kohaselt kuuluvad kuni seitsmeaastased lapsed pigem jumalate kui inimeste maailma (*nanatsu made kami no uchi*) ja seepärast tuleb neid jumalatele vastavalt ka kohelda ning nende vastuvõtmist ja kohanemist inimeste maailmaga hoolega ette valmistada. Jaapanis austatakse traditsioone ja nii on praegugi veel kombeks, et pärast lapse sündi loobub ema karjäärist ja jääb kas päriselt või vähemasti mõneks ajaks

koduperenaiseks. See ei pruugi nüüdisaegse naise veendumustega just hästi sobida, kuid teisalt loob see võimaluse oma laste esimeste sõnade, sammude või kirjamärkide tunnustajana kogeda imesid, mis tavaliselt sünnivad vaid korra elus.

Lõpetaksin lühikese sissevaate jaapani keelde ja kultuuri sümbolse pildiga templi sissepääsu või lausa Buddha kuju ennast valvavatest kaitsejumalatest Agyō ja Ungyō (bodhisattva Vajrapāni kehastused) – need üsna

JAAPANI ALGKOOLIS PÖÖRATAKSE EMA-KEELE ÕPPIMISELE SUURT TÄHELEPANU NING MÄRKIDE KIRJUTAMIST HARJUTAKSE ENAMASTI PINTSLIGA.

hirmuäratava välimusega hinduistlikud jumalad on tähtsal kohal ka mahajaana ikonograafias. Nagu jumalate nimedestki võib näha, kujutataksegi Agyōt avatud suuga, sissehingavana, elustavana, justkui ütlemas tähestiku (nii sanskriti kui ka jaapani) esimest tähte “ah” või “a”, Ungyōt aga kinnise suuga, viimase hääliku väljahingajana (sanskritis “ha”, jaapani k “n” (un), hiina k “heng” – küllap on siit pärit ka too paljutähenduslik ja raskestiseletatav mantra OM. Kui kogu olemist saab väljendada tähestiku esimese ja viimase tähe abil nagu sanskritikeelses sõnas “aham” – “mina olen”, siis võib enam kui kindel olla, et iidse päritoluga kümne tuhande sõnalehe hulgas leidub algoritm ka teadvuse kõige keerukamate võrrandite lahendamiseks ning elu ringkäigu sügavamaks mõistmiseks. ■

Parimad kokkulepped lapse nimel

Foto: Scanpix

Emotsionaalses segaduses, mille toob sageli kaasa lahutus, on oluline arvestada lapse huvidega. Advokaat Veronika Aunpu kirjutab lapsega suhtlemise korra määramisest, ainuhooldusõigusest ja otsustusõigusest lapse elukoha määramisel.

Perekonnaõigus on üks keerulisemaid õigusvaldkondi, sest ei puutu otseselt kokku mitte ainult õigusega, vaid ka psühholoogiaga. Pere lagunemisel on peale emotsionaalse poole paraku vaja tegeleda ka elu edaspidise korralduse, vara jagamise ja muude eluliste küsimustega. Emotsionaalses segaduses, mille lahkumineku tihtipeale kaasa toob, on oluline arvestada kõige väiksemate ja kaitsetumate huvidega. Lapsele peab olema tagatud turvaline keskkond, võimalikult stabiilne igapäevarutiin ning kindlus, et pere

lagunemisel ei kao tema elust ei ema ega isa. Suhtlemiskord on selle sideme säilitamisel üks põhilisemaid aspekte.

Lapsega suhtlemise korra määramisel ja ka teatud küsimustes otsustusõiguse määramisel ühele vanemale on aluseks lapse huvid ja see, mis on lapsele kõige parem. Ka kohus lähtub sellest perekonnaseaduse alusprintsüübist. Tihtipeale unustatakse tülide käigus lapse huvid ning lapsega seotud küsimused seotakse emotsionaalsete ja varalistega.

Lapsega suhtlemise korra puhul ei saa käsitlemata jätta

hooldusõigust üldse. Perekonnaseaduse § 116 kohaselt hõlmab vanema hooldusõigus õigust hoolitseda lapse isiku eest (s.o isikuhooldus) ja õigust hoolitseda lapse vara eest (s.o varahooldus) ning otsustada lapsega seotud küsimusi. Lapsega suhtlemise õigus paigutub isikuhoolduse alla. Selle kohaselt on isikuhooldus ka õigus määrata lapse viibimiskohta ja lapse eest hoolitseda. On oluline rõhutada, et juhul kui pooled määravad omavahelise kokkuleppega või määrab kohus lapsega suhtlemise korra ning andes ka otsustusõiguse lapse elukoha määramiseks ühele vanematest, ei tähenda see, et üle oleks antud lapse hoolduse õigus tervikuna. Suhtlemisõiguse määramisel ja ka andes otsustusõiguse lapse elukoha määramisel ühele vanemale säilib mõlemal vanemal ka edaspidi ühine hooldusõigus. Ainuhooldusõiguse andmine ühele vanemale on range meede teise vanema suhtes, mille põhjendatuse kohta peavad olema väga konkreetsed tõendid, näiteks alkoholism, vägivald lapse suhtes, hoolimatus või muud rasked probleemid.

Perekonnaseaduse hooldusõigust puudutavate sätete sõnastus ja süstemaatika sarnaneb Saksamaa regulatsiooniga. Saksa kohtupraktikas on aastatega järjest vähem määratud ainuhooldusõigust ühele vanemale. Saksa kohtutes rakendatakse hooldusõiguse piiramisel n-ö tagasihoidlikkuse-ettevaatlikkuse printsiipi, mis tähendab, et hooldusõigust piiratakse ainult siis, kui vajadus on konkreetsel juhul tõendatud. Tagasihoidlikkuse-ettevaatlikkuse printsiipi hooldusõiguse küsimustes kasutatakse aina rohkem nii teiste riikide (näiteks USA) kui ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas.

KELLE JUURES HAKKAB LAPS ELAMA?

Perekonnaseaduses on otsustusõigust defineeritud kui õigust otsustada lapsega seotud olulisi küsimusi, mis võivad olla seotud lapse elukoha, tervise, hariduse ja hobidega. Nagu hooldusõiguse puhul üldse, kuulub otsustusõigus ka nendes küsimustes mõlemale vanemale. Kõigepealt peaksid vanemad leidma lahenduse, kelle juures hakkab laps edaspidi elama. Elukoha kindlaksmääramine tagab lapsele kodutunde ja stabiilsuse. Kui vanemad on kokku leppinud lapse elukoha, siis annab see selleks õigustatud vanemale õiguse otsustada lapse igapäevaelu (tavahooldamise) asju ainuisikuliselt, mis ei eelda, et sellel vanemal oleks ka ainuhooldusõigus lapse suhtes.

KOHUS LÄHTUB LAPSE HUVIDEST

Üldiselt eeldatakse, et vanemad jõuavad lapsega suhtlemise korras ning otsustusõiguses lapsele olulistes küsimustes omavahel kokkuleppele. Kokkulepe võib olla ükskõik millises vormis, ka suuline. Siiski on soovitatav sõlmida see kirjalikult, et vältida hilisemaid arusaamatusi. Kui vanemad kokkuleppele ei jõua, tuleb ette võtta kohtutee:

suhtlemiskorra määramiseks ja/või otsustusõiguse üleandmiseks lapse elukoha määramisel (ja vajadusel ka kõigis muudes lapse kasvatamisel olulistes küsimustes). Kohus lähtub lapsega seotud vaidlustes eelkõige lapse parimatest huvidest. Kohtusse pöördumisel esitab vanem oma ettepaneku lapsega seotud asjade korraldamiseks, mis ei tähenda, et kohus selliselt ka küsimuse lahendab. Kohtu eesmärk on eelkõige suunata vanemad kokkuleppele, mis tagaks lapsele parima hoolitsuse, kindla elukoha ja päevakava ning oleks ka piisavalt mõistlik, et vanemad suudaksid sellest kinni pidada.

Kohtus kuulatakse ära lapsevanemate, linnavalitsuse ametniku (lastekaitse spetsialisti) ja psühholoogi seisukohad. Kohus võib üle kuulata ka lapse, kui too on vähemalt 10aastane. Kui vanemad ei suuda kohtus välja pakkuda kõige paremat lahendust või nad ei suuda pidada kinni kohtuotsusega määratud korrast, siis on kohtul võimalik

TIHTIPEALE UNUSTATAKSE TÜLIDE KÄIGUS LAPSE HUVID NING LAPSEGA SEOTUD KÜSIMUSED SEOTAKSE EMOTSIONAALSETE JA VARALISTEGA.

määrata ka lepitusmenetlus, mis sisuliselt tähendab pere nõustaja juurde suunamist suhete parandamiseks. Sellist võimalust on Eesti kohtud ka kasutanud.

Viimase aja kohtupraktikas on määratud lapse elukohaks ühe vanema elukoht, et lapsel tekiks oma kodu tunne. Nn 50:50 rutiini lapsega suhtlemisel väga tihti ei määrata. Samas ei saa välistada, et mõnele lapsele võib see sobida. Kohtud arvestavad suhtlemiskorra ja elukoha määramisel järgmiste asjaoludega: mõlema vanema seotust lapsega, lapse vanust, vanemate majanduslikke võimalusi lapse kasvatamisel, lapse hobisid ja haridusasutuse valikut, vanemate elukoha asukohta, lapse senist elupaika, tema seotust sõprade ja teiste pereliikmetega ning muid lapsele olulisi asjaolusid.

Pere lagunemisel on väga tähtis lähtuda lapse heaolust, jättes kõrvale omavahelised negatiivsed emotsioonid. Perekonnaseadus suunab lapsevanemaid lapse kasvatamise küsimustes leidma lapsele kõige parema kokkuleppe, kuid kui seda rahumeelselt ei saavutata, määrab suhtlemiskorra ja otsustusõiguse muudes lapsele olulistes tingimustes kohus, kes vaatab iga lapsega seotud juhtumit personaalselt.

Soovitame kindlasti lapsega seotud küsimustes omavahel kokkuleppele jõuda ning tõsiste probleemide korral mitte sõltuda teise vanema suvast. Ebaõiglase käitumise korral on igal juhul vaja kohtu poole pöörduda ning seda ei tohiks karta. ■

Kiusamise pikk kaja

Kogesin kooliajal oma nahal, mis tunne on olla põlatud, kiusatud ja maha trambitud kui kalts.

Tekst: **Veroonika Plovits** Fotod: **Scanpix**

Minu lugu jääb aastate taha. Mida aeg edasi, seda rohkem süvenes minus arvamus, et see, kuidas minuga käitutakse, ongi õige ja teistmoodi ei peakski asjad olema. Kõik sai alguse tühipaljast asjast – allergiast, mis oli mul olnud väiksest peale. Vanemaks saades see lihtsalt süvenes. Mulle vaadati viltu juba ainuüksi sellepärast, et mul polnud teistega võrreldes eriti uhkeid riideid või uusimat mobiiltelefoni. Ühesõnaga, ma ei vastanud teiste kriteeriumidele, et nad mind aktsepteeriks või omaks võtaksid. Paljud tänapäeva lapsed ja noored ei mõista koolikiusamise tegelikke tagajärgi.

Nende arvates on see lihtsalt lõbus või nad tahavad sulanduda sel viisil paremini ümbritsevasse keskkonda ja gruppidesse. Isegi vanemate klasside poisid ja tüdrukud läksid kaasa halli massiga, et mitte jääda kõrvale või olla ebapopulaarne.

KIUSAMINE SÜVENES

5. klassis jäin klassikursust kordama puhtalt sellepärast, et mul oli raske keskenduda õppimisele kiusamise ja mõnitamise taustal. Kuid minu koledaim õudusunenägu sai reaalsuseks alles siis. Klass, kuhu ma sattusin, oli väga kokkuhoidev ja kohe alguses tajusin, et kuna mina

olen teistest “erinev”, siis mind ei aktsepteerita. Nii läkski. Olin tõrjutud, mind loobiti pidevalt kustukummi tükkidega, tatikuulidega, kriitidega, pandi jalg ette jms. Igal hommikul kodust välja minnes valdas mind suur hirm: mis saab täna? Iga päevaga muutus kõik raske- maks, tõmbusin üha enam endasse, sulgesin ukSED inimeste ja välismaailma eest, mõtlesin pidevalt enesetapu- le ja sellele, kuidas see õudus ükskord lõpetada.

MEELETU VALU

Mul oli nii meeletult valu, aga ma ei osanud kellegi poole pöörduda, sest mul ei olnud kedagi, kes mind aitaks.

Vanemad olid tööga hõivatud, vend käis küll samas koolis, aga tihtipeale teda ei huvitanud, mis minu elus toimub. Seega olingi ükski ja sõpradeta. Minu kohta hakati levitama sügavalt haiget tegevaid “hellitusnimesid”. Kõige levinum oli “katk”. Hoidsin tihti pisaraid tagasi, et keegi jumala eest ei saaks veel indu juurde. Tahtsin karjuda neile kõike halba vastu, mida nemad olid mulle õelnud, aga ma ei suutnud. Olin nii tagasihoidlik, endassetõmbunud ja arg. Tihtipeale, kui klassis oli vaja ette kanda kirjand või luuletus, tahtsin maa alla vajuda. Need pilgud ja õelust täis naer – need tegid haiget.

ÜKSI JA TOETUSETA

Möödus aastaid ja olin endiselt ükski, toetuse ja sõpradeta. Koolis muutus olukord aina hullemaks. Kuna käisin väikses maakoolis, teadis enamik minu “hellitusnimesid” ja mind kutsuti päevast päeva nendega. Lugesin päevi, mil sealt koolist minema saan. Mõtlesin endamisi, et tulevikus tahaksin kõikidele kiusajatele kätte maksta ja teha neile veel hullemini haiget, kui nemad mulle tegid. Nüüdseks on see idee ammu maha maetud, ma ei näe sellel mõtet.

OTSUSTASIN KOOLI VAHETADA

Lõpuks, pärast aastaid kestnud kiusamist, otsustasin teha elu muutva sammu: läksin ühel päeval kooli direktori juurde ja ütlesingi lihtsalt, et tahan ära minna. Vanemad ei aktsepteerinud minu mõtet kooli vahetada, kuid tol hetkel ei takistanud mind isegi see. Tundsin kergendust, kui kõik lõpuks läbi sai, aga see polnud lõpp. Ma olin nii kapseldunud oma maailma, ei lasknud endale inimesi ligi ja minu jaoks ei eksisteerinud sellist asja nagu usaldus. Tundsin ja kartsin, et kõik võivad mulle mingil hetkel haiget teha, seega oli lihtsam kõik inimesed eemale tõrjuda ja elada enda loodud maailmas, kus oli hea ja turvaline. Nii see kestis päris kaua, kuni vaikselt avanesin, hakkasin inimestega kontakteeruma, suutsin isegi südamest naerda ja mingitel hetkedel

elust rõõmu tunda. Aga sellegipoolest tundsin, et mingi periood mu elust oleks justkui elamata. Mul polnud lapsepõlve, sõpru, kellega koos väljas käia või rääkida.

KIUSAMISE SÜGAVAD JÄLJED

Kogu see alandamine, mõnitamine ja kiusamine on jätnud mu ellu sügava jälje. Olen väga kinnine, seltskonnas äärmiselt vagur, ei suuda välja käia oma mõtteid ja ideid, arvamusi, väljendada tundeid... Kogu selle kaheksa aasta jooksul, mil mind kiusati, ei olnud mu elus kedagi, kes oleks minu vastu huvi tundnud: kuidas mul on, kas kõik on korras. Eneseusu ja -hinnangu taastamiseks on kulunud meeletult pikk aeg ja isegi praegu ei saa ma

5. KLASSIS JÄIN KLASSIKURSUST KORDAMA PUHTALT SELLEPÄRAST, ET MUL OLII KIUSAMISE JA MÕNITAMISE TAUSTAL RASKE KESKENDUDA ÕPPIMISELE.

väita, et ma usuks endasse või armastaks ennast sellisena, nagu ma olen. Minu minapilt on moondunud, olen kokku puutunud väga tugeva söömishäirega, olen olnud enesetapukatsesega haiglas ja mu elu on olnud täielik põrgu.

Inimesed võivad mõelda, et need on kõigest tühipaljad sõnad, mida sinu pihta loobitakse, aga tegelikult on need midagi enam kui lihtsalt väljendid. Need jäävad aastateks elu segama, mõjutavad igapäevaelu ja toimetulekut.

Praegu olen alustamas uues töökohas, oma päris esimese kollektiivi ja inimestega, aga see kõik on hirmutav, kuna tunnen, et ma ei oska suhelda. Töötan kohas, kus enesekindlus, suhtlus- ja väljendusoskus on hädavajalikud. Kooliajal jäid mul need oskused omandamata. Kuid loodan, et mida aeg edasi, seda rohkem avastan endas avatuma poole ja omandan oskuse suhelda. Kindlasti on ka mul sügaval sisimas peidus eneseusk.

SOOVITUSI LAPSEVANEMATELE

Mina sain sellest kõigest üle iseenda toel, aga oleksin vajanud väga oma vanemate ja õpetajate toetust, mõistmist ja usku. Ootasin seda aastast aastasse, aga seda ei tulnud. Usun, et kui vanemad ja õpetajad oleksid toetanud, ei oleks mu elu praegu nii keeruline. Tahaksin öelda, et:

- Laps vajab vanemate toetust, armastust ja hoolt olukorras, kus teda kiusatakse ja narritakse täiesti olematute põhjuste pärast. Kindlasti ei aita soovitusel “ära tee välja” või “ütle vastu”.

- Lapsevanemad peaksid olukorda tõsidusega suhtuma ja midagi ette võtma, et laps tunneks ennast kaitsuna ja turvaliselt.

- Aitaks see, kui vanemad läheksid ise kooli, võtaksid klassijuhatajaga kiusajad ette ja kui see tõesti ei aita,

KOGU SELLE KAHEKSA AASTA JOOKSUL, MIL MIND KIUSATI, EI OLNUD MU ELUS KEDAGI, KES OLEKS MINU VASTU HUVI TUNDNUD: KUIDAS MUL ON, KAS KÕIK ON KORRAS.

pöördusid direktori poole.

- Vanemad ei tohiks kunagi süüdistada last kiusamisolukorda sattumises, see oleks suurim viga!

SOOVITUS ÕPETAJATELE:

- Palun pöörake rohkem tähelepanu abi vajavatele lastele ja ka neile, kes hoiavad omaette. Võib-olla vaja-

vad nad veidi tuge ja usku, et kõik pole nii mustvalge, kui nad ehk näevad.

SOOVITUSI NOORTELE:

- Olge sallivamad üksteise suhtes, kunagi ei tea, milliseks me ise võime muutuda.

- Aktsepteerige oma kooli- ja eakaaslast just sellisena, nagu nad on, sest välimuse järgi ei saa oma ellu inimesi valida, loeb see, mis on sisimas.

- Astuge endast nõrgema kaitseks välja. Uskuge mind, isegi kui see abitus pool ei oska oma tänu välja näidata, on ta sisimas äärmiselt tänulik.

- Mõelge enne, kui midagi ütlete või teete. Kaaluge, kas tahate, et teile nii tehtaks. Kindlasti mitte!

Minu kaitseks ei astunud keegi välja, kuigi südames ihkasin ja soovisin seda iga päev, seda enam oleksin osanud olla tänulik. Oma kogemuse tõttu oskan olla abiks ja toeks neile, kes seda vajavad, ja isegi neile, kes seda paluda ei julge. Koolikiusamine ei ole lihtsalt vägivald, see on hingeline ja psüühiline trauma kogu eluks. ■

Õnnetu armastuse vili

Sain lapsepõlves palju karistada. Ema kasvas mind üksi ja tegi päevast päeva rasket tööd.

Kuidagi pidi ära elama. Mäletan selgesti, et vaatamata ema töölkäimisele polnud meil midagi. Kahjuks nappis tal minu jaoks ka tähelepanu. Igatahes on mul siiani tunne, et ma ei olnud eriti mugav laps ega vastanud peaaegu kunagi ema ootustele. Võib olla algas lugu veel kaugemalt: olen õnnetu armastuse vili. Mind saades teadis ema, et ei hakka kunagi mu isaga koos elama. Ehk ta siiski hellitas lootust, ei tea. Ema otsustas lohutusauhinnaks valida lapse: kui pole armastatud meest, olgu vähemalt laps üksilduse peletamiseks. Sündisin mina. Ema unistas beebit vaadates, kuidas ta saab lapsega lähedaseks, kuidas laps teda aitab ning toetab ja missuguseks ta kasvab. Mida aeg edasi, seda vähem hakkas laps mahtuma ema kujutluste ja ootuste raamidesse.

PROBLEMAATILINE LAPS

Ma tekitasin emale palju probleeme. Juba eelkoolieas hakkasin aduma, missugust mind ema näha tahab, aga kuna ma selline polnud, pidin midagi ette võtma. Käitusin ema juuresolekul ühtmoodi, aga üksi täiesti teisiti, rääkisin neid asju, mida ta kuulda tahtis. Mäletan, kui mõnus oli kuskile minna ilma temata, sain olla selline, nagu olin. Valetamist ja vassimist aga ema ei sallinud, valed aga kipusid siit-sealt välja tulema ning sellest oli pahatihti paksu pahandust, tihti välkus vits või laksus kõrvakiil.

Valetamist ei suutnud mu ema kuidagi andestada. Mäletan teda tihti küsimas: “No miks sa mulle valetasid?” Mäletan ka segast teadmatuse tunnet, paanilist vastuse otsimist ning enda segast pominat. Lapsena ei osanud ma sellele vastata. Vähehaaval ema usaldus minu vastu nõrgenes. Vahel ei uskunud ta enam, kui rääkisin, et ma pole süüdi. Ja tegelikult polnudki. Ta sundis mind võimuga tunnistama, et valetan. See oli väga haavav.

“Kui midagi juhtub, siis tule ja räägi ausalt. Ainult ära valeta. Siis jääb see suur pahandamine ja tüli ära!” Proovisin. Kui tulin koolist koju ning ütlesin, et sain kolme, hakkas ema pragama: “Järelikult valetasid eile, ütlesid ju, et kõik on õpitud!?” Kui tulin märkusega, sain jälle peapesu: “Lubasid ju, et enam koolis pahandust ei tule. Mis see siin nüüd on? Järelikult valetasid!?” Polnud mingit mõtet õigust rääkida, ikka oli see seotud mõne valega. Parema lahendusena tundus ükskõik missugune muu variant: päe-

vikust kaks ära kustutada nii, et auk järel, leht vihikust või päevikust või telefonijuhe seinast välja tõmmata. Emale ebameeldivat tõe varjates oli vähemalt mingi võimalus peapesu, alandust ja karistust vältida või vähemalt edasi lükata.

Kuidas on see mind mõjutanud? Minus elab sügav teadmine, et ükski laps ei lahenda täiskasvanu probleemi. Väga valus on kokku puutuda olukordadega, kus laps saadakse millegi pärast: et mees perekonna juurest ei lahkukuks, et saada vanemahüvitist, olla tänu lapsele kellegi silmis aktsepteeritud. Ükski laps ei jaksa nii suurt koormat kanda.

LASE VABAKS!

Mõistan, et laps vajab usaldust isegi siis, kui ta ikka ja jälle eksib. Ka minu lapsed lubavad mulle, et mitte kunagi nii enam ei juhtu, tegelikult aga tuleb ikka igasugu apse ette. Pigem on see lubadus hea tahte, lootuse ja kahetsuse märk

MINUS ELAB SÜGAV TEADMINE, ET ÜKSKI LAPS EI LAHENDA TÄISKASVANU PROBLEEMI.

ja soov olla aktsepteeritud koos oma vigadega. Kahe teismelise ja koolieeliku vanemana ning enda lapsepõlvekoogemuse kaudu olen aru saanud, kui oluline on osata oma emotsioone mõista ja juhtida. Läheduse rõttu võib mõne mu lapse tegu mind väga verest välja lüüa. Kerge on keevalise lapse sõnade peale haavuda, hakata süüdistama ja pidada teda tänamatuks. Maruvihaseks võib suust mõni kole lause lipsata, mille tõelist tähendust ja mõju mõistan alles rahulikuna. Olen siis oma lastele selgitanud, et ma ei mõelnud nii, ja ütlesin seda, kuna olin väga vihane. Näen, et vaatamata vabandamisele on sellised olukorrad mu lastele hirmuäratavad. Katsun enne põhjalikku vihastamist sügavalt sisse ja välja hingata. Mõelda poolhummorika, kuid siiski sügava tõe ja mõjuga lause peale “Lase vabaks!”. Minu puhul see toimib.

Vanemate käitumismustrid kanduvad edasi põlvest põlve. Muustrite muutmine nõuab tahtmist, tähelepanu ja enesetundmist. Püüan käia seda teed nii hästi, kui oskan.

Maria (38) ■

Kuidas elad, Eestimaa laps?

Tekst: **Laura Evisalu(16)**, Jakob Westholmi Gümnaasium Foto: **Scanpix**

Mie majas on tubade vahel õhukesed seinad, mis kostavad kahjuks ülemäära hästi läbi, vahel isegi vappuvad, kui keegi raskemate sammudega ringi liikub. Jälestan neid seinu ega anna ehitajatele iial andeks, et nad ei raatsinud veidike rohkem materjali kulutada ning sellega mu elu kvaliteeti parandada.

„Mis otsaga sa mõtled?” kriiskas ema elutoas.

„Kuradi idiot, mitte millekski sa ei kõlba!” Isa kõlas nii kurjakuulutatavalt, et see tõi mul kananaha ihule. Võtsin kätega kõvasti ümber põlvede kinni, oma pehmel voodil kägaras lamades, soovisin vähemalt tuhandendat korda, et oleksin üks teine tüdruk, teises peres, teises linnas, võib-olla isegi teisel planeedil. Aga ma ei olnud – mul olid ikka need samad laiad põsesarnad ja liiga suured silmad, mis sobiks kõigile, aga mitte minule, vanemad elasid oma luhta läinud elusid kodus täie rauaga välja, ning mul oli see pisike, lausa nääpsuke väikevend, kes tahtis olla kõige parem laps maailmas, aga tal ei tulnud see kunagi välja.

Nüüd oli poiss oma sünnipäevaks saadud pörkepalliga viisakalt mängida üritanud, aga just tema kiuste lendas see kollane kummist asjake vastu vitriinkapi klaasist ust ning löi sealtpäi välja – kõike seda teadsin uksest välja astumata.

Oleks sel hetkel kohal olnud mu sõbrad ja tuttavad, kes

aina ohkavad, et mul on nii vahvad vanemad, stiilne kodu, suurepärase elu. Siis oligi, kui keegi külas käis, ema või isa tööasjus ära sõitis, vend magama läks, aga muidu meie majas ainult karjuti – normaalne kõneviis visati ammu prügiga ühes tänavale.

Korraga kohkusin, kõhus hakkas lausa keerama, jõudsin vaid püsti hüpata ja siis hakkas see peale. Alguses kostis vaid üks ahastav hüüe, sellele järgnesid mõned vandesõnad ning siis tõreles ema nii, et terve maja kajas: „Need nõud!

Miks nad siin kraanikausis vedelevad? Kas ma olen teie teenija või?”

Jooksin ummisjalu kööki, ette ja tahta vabandades, olles ise teadlik, et

sellest pole vähimatki kasu. Heledal sametisel diivanil kõsitas venna nurgeline kogu, kuid ma teadsin juba ammu, et ta istub niimoodi ning peidab oma äranutetud tulipunaseid silmi, mida isa taluda ei või. Mis lapsed me niimoodi oleme, kui ei tohi pikalt tagajärgedele mõtlemata ühtegi sammu astuda, kartes pahandada vanemaid? Mis kodu see on, kui siin kunagi naerda ei tahta?

Tundsin ja nägin, kuidas mu käed kraani lahti keerates värisid – vihast ja hirmust, ma ei peljanud ema lakkaamatut sõnadetulva ega ringi sahmimist, kartsin vaid, et isa tõuseb laua tagant püsti ning tuleb rääkima, kuidas minu vanuselt võiks juba majapidamistöid meelde tuletamata teha. Ema lendas mööda tube ringi, õiendas kordamööda

MIS KODU SEE ON, KUI SIIN KUNAGI NAERDA EI TAHA?

minu ja väikevenna kallal, võttis üles vanu pahandusi, mis üheski teises peres poleks isegi jutuks tulnud.

„Ära raiska nii palju vett!” kostis isa toolilt tõusmata, kui ema parasjagu hinge tõmbas.

Kruttisin veevoolu väiksemaks, üritasin tugevamalt nühkida, võimalikult ruttu valmis saada, et ei tuleks kuulata enam isa õpetussõnu, mis pidavat mind paremaks inimeseks tegema.

Just need vanemate olematud sihid ning meile pandud ootused ajasid mind iga päevaga üha enam endast välja, pugesimo nahast välja, seisime pea peal, tegime ära kõik trikid, aga polnud kunagi piisavalt head. Mind lohutas

ainult mõte, et paljude suletud uste taga elavad ka teised lapsed, kes ei jõua ära oodata, et saaks kodust välja kolida. Ka nemad saavad suureks, samuti nagu kõik need, kelle vanemad ei karju ega nõua võimatut. Loodan, et siis nad mäletavad hästi selgelt, mis tunne see on, kui oled oma lapselt võtnud võimaluse vastata küsimusele: „Kuidas läheb?“, rõõmsate silmadega ja ausa südamega: „Hästi.” ■

Lapse õiguste kuu esseekonkursi võidutöö. Kolme parima essee autorid sõidavad Euroopa Parlamendi saadiku Siiri Oviiri kutsel Brüsselisse külastama Euroopa Parlamenti.

7 aastat karatega

Tekst: Merit Lage Foto: erakogu

2012. aastal pälvis Lastekaitse Liidu stipendiumi Daniel Rodionov (13), kes on tubli karateka.

Kuidas ennast tutvustaksid?

Minu nimi on Daniel Rodionov, olen 13aastane ja õpin Pae gümnaasiumis 7.b klassis. Olen juba seitse aastat tegele-
nud karatega spordiklubis Budo. Kunagi mängisin ka jalgpalli, aga lõpuks otsustasin jätkata ainult karatega. Olen rõõmsameelne, mulle meeldib suhelda, olen abival-
mis ja õiglane.

Sinu viimane elamus koos sõpradega?

Käisime koos uisutamas.

Sinu viimane kordaminek koolis?

Olin kaks nädalat haige ja jäin õppimises palju maha, aga kui tulin kooli, õnnestus kõik testid ja kontrolltööd hästi teha.

Sinu viimane saavutus spordis?

4. märtsil toimus võistlus Tallinna Bulldog, kus oli osavõt-
jaid 15 riigist. Saavutasin oma vanusegrupis 1. koha.

Sinu viimane kultuurielamus?

Käisin tsirkuses.

Kolm tähtsat asja sinu elus?

Perekond, sport, vaba aeg.

Kirjelda üht seika tänasest päevast?

Valmistasin emale üllatuse naistepäevaks.

Missugusena näed oma tulevikku?

Väärtustan head haridust, loodan, et mul õnnestub oman-
dada kõrgharidus. Kindlasti jätkan karatega. ■

STIPENDIUMID NOORTELE

Igal aastal 1. septembrist 15. oktoobrini saab lapse arengu toetamiseks taotleda Lastekaitse Liidu fondi stipendiume. Stipendium on personaalne ning ette nähtud osalemiseks aineolümpiaadidel, konkurssidel või spordivõistlustel. Stipendiumi võib kasutada huvi-, spordi- või keeltekooli (-ringi) õppemaksu tasumiseks.

Kõige paremad lapsed

Mona-Brit (7) elab Kuusalus ja **Mark-Samuel** (7) Tallinnas. Sel sügisel said neist koolilapsed.

Tekst: **Kätlin Vainola** Fotod: **Virge Viertek**

“Tüdrukute mänguasjad on Barbied ja sellised asjad,” selgitab Mona.

“**M**e oleme titest saati sõbrad,” ütleb Samuel.
 “Jaa!” noogutab Mona. “Ainult et viimati kohtusime see suvi.”
 “Me pole rohkem kui sada aastat näinud,” ohkab Samuel.

“Mida sa valetad, siis me oleksime saja-aastased,” naerab Mona.

“No päris palju pole näinud,” nõustub Samuel.

“Sellepärast, et tema on Tallinnas ja mina olen kodus,” selgitab Mona.

“Ma mäletan, kui me Tallinna peal ringi käisime ja sõime mingeid mängujäätisi,” meenutab ta. “See oli üks topsik, kus olid kommid ja peal jäätis, ja siis sai neid komme sinna peale niimoodi toppida ja siis panna jälle alla tagasi ja süüa.”

“Meil olid igasugused toredad mängud,” räägib Samuel. “Vahetasime vahel asju, mina mängisin Barbiedega ja tema autodega.”

“Mul tuleb veel meelde, mis minu endaga juhtus,” ütleb Mona. “Käisime õues sõpradega, läksime üle tee paljajalu ja järsku astusime pigi sisse. Pärast pesime jalad toiduõliga puhtaks.”

“Mina olen ka maal läinud käega pigi sisse ja siis pidin terve päeva käsi kraani all nühkima,” räägib Samuel.

VÄIKSED ÕED-VENNAD

Samueli arvates jagunevad mänguasjad tüdrukute ja poiste omadeks.

“Tüdrukute mänguasjad on Barbied ja sellised asjad,”

selgitab ta. “Poiste asjad on igasugused mängukangelased ja puldiautod ja helikopterid.”

Mona arvates ei olegi nii suurt vahet, kellel mis mänguasjad on.

“Ma mängin kogu aeg poiste mänguasjadega.”

Samas lisab ta: “Mu vend tüütab mu ära, muudkui “automuti” ja “automuti”.”

“Automuti” tähendab väikse venna keeles automulti-
kat.

“Ma ei viitsi seda üldse kuulatagi,” ütleb Mona “Ta mängib ainult autodega. Ta on kaheaastane.”

“Minu õde on kolm, ta mängib vahel minu asjadega, näiteks targa plastiliiniga. Mul on kaks tarka plastiliini, üks on helelilla ja teine sinine,” lisab Samuel.

“Minu vend käib minu sahtlites ja kougib kõik välja ja mina pean kõik pärast tagasi panema,” kurdab Mona.

Väiksemate õdede-vendadega saab samas ikkagi nalja ka.

“Meie nimetame seda murimiseks, see on see, kui me kōditame, talle meeldib, kui ma teda kōditan,” naerab Mona. “Ma teen niimoodi, et panen tal käed kõrvale, pea sirgeks ja hoian jalgadega ta käsi kinni ja siis kōditan.”

“Ainus mäng, mis mu õde oskab mängida, on müramine,” ütleb ka Samuel. “Vahel kōditame ja siis jookseme üksteise eest ära.”

“Mu klassiõel on niimoodi, et tal ei ole eriti sahtleid, kuhu asju panna, ja siis tema väikevend närib pliiatseid,” räägib Mona. “Ta näitas mulle koolis valget pliiatsit. Kõik oli hambajälgi täis.”

Mona ütleb veel, et talle meeldib just õhtuti mürada.

“Minu kodus on sellised vaiksed mängud õhtuti,” räägib Samuel. “Loed või mängid ilma hääleta, näiteks oma unistuste kangelaste või legodega.”

“Mina tavaliselt loen endale jutu ära ja siis panen silmad kinni ja jään magama,” ütleb ka Mona.

LASTEAIAS MEELDIS VÄGA

“Me käisime ühes ja samas lasteaias,” räägib Samuel. “Meil oli seal kaks suurt posti.”

“Sinna me vahel riputasime neid pilte, mis me olime joonistanud,” jätkab Mona. “Vahepeal oli seal hea kulli ka mängida.”

“Nii oli ka, et riputasime sinna nõõri, panime teki ja siis mängisime nukkudega,” meenutab Samuel.

“Mulle meeldis lasteaias, et seal olid väga head ja sõbralikud lapsed,” ütleb Mona.

“Praegu mind tüütab mängimine vahel ära, ma ainult õpin,” räägib Mona.

“Aga mäletad, kui me olime sinu juures, sa läksid laua peale ja puhusid mulle, ja seda ka, kui me mängisime plastiliiniga,” tuleb Samuel mängimise juurde tagasi.

“Me tegime pallid ja nendest lumememme ja panime mingid suured silmad,” meenub ka Monale.

“Mõtlen, kui me oleksime teinud hästi minitillukesed kehaosad ja niiiii suured silmad.” Samuel näitab näppudega, kui suured silmad oleks võinud teha.

“Kui mul oleksid nii suured silmad, siis ma näeksin igale poole,” pakub Mona. “Vaataksin, kus mu sõbrad on. Vaataksin kooli, mis nad teevad, kui ma haige olen.”

“Kui mul oleksid suured silmad, siis ma vaataksin kümme kilomeetrit kaugemale,” räägib Samuel veel õhinal. “Ma tahaks näha delfiine. Ma vaataks sada kilomeetrit kaugemale, näen siis haikala. Ja Ameerikat..”

Vahepeal on Monale meelde tulnud, mis ta enne lasteaiast kohtas. “Tahtis öelda.”

“Mulle meeldis see, et kui meil oli unaeg ja kui osad ei tahtnud magada, siis me võisime võtta raamatud ja neid lugeda,” teatab ta rõõmsalt.

“Mulle meeldib hästi lugeda,” ütleb Samuel.

“Ma olen klassi kõige parem lugeja, sellepärast, et meil olid lasteaias väga head kasvatajad,” lisab Mona.

“Ma olen ka kõige parem, ma loen kiiresti ja ladusalt,” teab Samuel.

ILUS KODU JA PIKK AUTO

“Arvutis ma mängin igasuguseid sõja- ja automänge,” jutustab Samuel. “Siis ma olen mänginud ka malet ja kabet.”

“Mulle meeldib arvutis mängida selliseid mängu, kus saad tuba teha. Mina tegin ükskord nii, et kujutasin ette, et tüdruk käis poes, ostis jäätise, tuli koju ja pani selle külmkappi. Siis vahetas koduriided, läks kööki, võttis jää-

tise ja läks tahatuppa ja hakkas jäätist sööma,” jutustab Mona.

“Minul on selline unistus, et ma tahan elada saja-aastaseks ja saada hästi tugevaks,” räägib Samuel.

“Minu unistus on see, et ma saaksin endale suurena hästi ilusa kodu,” ütleb Mona.

“Mina tahaks saada sellise auto, mis on hästi pikk ja valget värvi. Tead küll, see pulmaauto. Ma tahan ainult sinist värvi,” tutvustab Samuel oma plaane.

“Pole minu teema,” arwab Mona.

“Kui ma limusiini ei saa, siis ma ostan sellise hästi suure nelja rattaga maasturi. Seest punane, pealt must, rool ise valget värvi.”

“See on parem,” nõustub Mona.

“Mina tahan saada kosmonaudiks,” ütleb Samuel.

“Mul on palju soove, aga ma ütlen praegu, et tahan saada lauljaks ja tantsijaks,” räägib Mona.

“Laulda oskad?” küsib Samuel.

“Kes ei oskaks?” küsib Mona vastu.

“Tantsida oskad?”

“Kes ei oskaks?”

“No ütle, valssi oskad?”

“Oskan.”

“Ruuutrumbat?”

“Oskan, lasteaias õppisin.”

“Sambat?”

“Oskan-oskan...”

Lapsed muutuvad järjest üleemeelikumaks. Kuna rohkem tantsu ei tule meelde, on aeg alustada pildistamist. ■

Samuel: “Poiste asjad on igasugused mängukangelased ja puldiautod ja helikopterid.”

Terveks jäädakse terves suhtes

Tekst: **Meelike Saarna**, pereterapeut, Perekeskuse Sina ja Mina koolitaja ja nõustaja

Vahel küsitakse minult, mida on väikelapsel arenguliselt kõige rohkem vaja. Kas minna beebikooli? Kas hakata juba tähti õpetama? Mitmes huviringis laps võiks käia? Loomulikult võib seda kõike mõõdukuse piires teha, ent arenguliselt ei ole väikelapsele midagi tähtsamat, kui olla koos oma vanematega, tunda rõõmu koosolemise ja koostegemisest. Vahel öeldakse, et laps kasvab oma vanemate silmade sära toel. Ja tõesti – kui lapse isal emal ehk mehel ja naisel on koos tore olla, siis mõlema silmad säravadki.

Püsisuhe on inimlik põhivajadus, hea suhe teeb inimese rahulolevaks, rõõmsameelseks ja energiliseks. Selliste, heas suhtes olevate vanemate hoole all ongi lastel kõige turvalisem kasvada. Oma paarisuhtega rahul olev vanem on armastav ja kannatlik, lähedastele emotsionaalselt kättesaadav. Kui lapse emotsionaalsed vajadused on kaetud, on palju vähem võimalusi arengu- ja käitumisprobleemide tekkeks.

Igas paarisuhtes on tõusud ja mõõnad, probleemidest ei pääse keegi. Paarisuhte väärtus pole lihtsalt olla koos, vaid olla koos sel moel, et kumbki on rahul. Oluline on, et rahulolematuse tekkides räägitaks selle põhjustest, oldaks nõus teineteist kuulama, mõistma ja toetama. Vastastikune tundlikkus teineteise vajaduste suhtes on hea paarisuhte olulisemaid tunnuseid.

Kui suhet ei suudeta hoida nii, et see pakuks mõlemale rõõmu ja rahuldust, ja kõik katsed asja parandada vastu taevast lendavad, tekib lahkuminekumõte. Suhe pole kindlasti mitte midagi sellist, mida peab välja kannatama, ent kindlasti mitte ka selline asi, mida kergekäeliselt lõhkuda. Kui edasine kooselu on küsimärgi all, siis tuleks kõigepealt põhjalikult uurida, mis on täpsemalt see, millega rahul ei olda, ning kui palju ja mis tingimustel on kumbki nõus suhtesse panustama jms.

Tihti ei otsusta vanemad mitte sisu, vaid vormi kasuks:

selle asemel, et suhet uurida ja püüda parandada, jäädakse kokku laste pärast, uskudes, et ka nii võib kõik toimida. Tõsiasi on siiski see, et peret hoiab koos vaid toimiv paarisuhe, ja ka lastel on võimalik igas mõttes terveks jääda eelkõige terves suhtes. Isa-ema eemaldumine teineteisest on sage põhjus, miks lapsed hakkavad ebakohaselt käituma. Vanematel võib olla keerukas märgata, et nende laps pole mitte paha, vaid lihtsalt reageerib sel viisil nende suhetes toimuvale.

Lapsed võivad kannatada saada ka siis, kui paar ei tülitse, ent suhte allhoovustes on lahendamata pinged, peidetud rahulolematust. Ja lastes peituvad ikka samad tunded mis nende vanemateski – kõik, mis juhtub vanematega, juhtub ka lastega.

Õnneks on ajad muutunud ja perenõustamisest on saanud küllalt harilik abinõu siis, kui paar ise oma suhte reguleerimisega toime ei tule. Omavahel arutades võib emotsionaalne temperatuur nii kõrgeks tõusta, et suhteid selgendada püüdev jutuajamine ei vii kuhugi. Perenõustajat on osaliselt vaja ju ka selleks, et juhtida vestlust ja hoida seda tasakaalus.

Perenõustamise tulemise põhjus ei ole alati üksnes püüed suhet päästa, küllalt tihti tullakse ka olukorda uurima, et selguks, millega kumbki täpsemalt rahul ei ole ning kas leidub ressursi jätkamiseks. Juhtub sedagi, et paar, kes tuleb nõustamisse lahetusajaks kokku leppima ja läbi rääkima, avastab, et lootust siiski on, ja peagi asutakse tööle suhte taastamise nimel. Loomulikult on küllalt tavaline seegi, et paar tuleb nõustaja juurde eesmärgiga oma suhte korda saada, ent seansside jooksul selgub, et aastate jooksul kogunenud valu ja solvumus osutub siiski ületamatuks või pole kumbki nõus piisavalt panustama. Paarisuhte toimimise saamiseks on mõistagi vaja kaht inimest. Kui pingutama on nõus ainult üks, pole tulemust loota. ■

Artikli ilmumist toetab Hasartmängumaksu Nõukogu.

LASTEKAITSE LIIDU LIIKMED

Tallinn

Pelgulinna Lastekaitse Keskus

Kärt Käesel
Järve 14
Tallinn 11314
kart.kaesel@gmail.com
www.plk.ee

Tallinna Kesklinna Lastekaitse Ühing

Aimar Karu
Õismäe tee 113–20
Tallinn 13515
kesklinnalastekaitse@hotmail.ee

Tallinna Lastekaitse Ühing

Ants Siimer
Kesklinna Lastepoliiklinik
Ravi 27 kab 378
Tallinn 10138

Harjumaa

Harku Valla Lastekaitse Ühing

Helve Keel
Ranna tee 1, Tabasalu
Harjumaa 76901
helve.keel@harku.ee
www.harkulaps.ee

Jõelähtme Lastekaitse Selts

Rozeta Meos
Saha tee 7, Loo
Harjumaa 74202
rozeta.meos@mail.ee

Kose Valla Lastekaitse Ühing

Kristel Kadapik
Hariduse 1, Kose
Harjumaa 75101
kristel@kose.ee
www.koselastekaitse.ee

Keila Valla Lastekaitse Selts

Lea Papp
Paldiski mnt 28a
Keila 76606
lea.papp@keilavald.ee

Kuusalu Lastekaitse Selts

Kai Sinisalu
Kiiu mõis, Kiiu side
Harjumaa 74604
Kai.Sinisalu@kuusalu.ee

Saku Lastekaitse Ühing

Ene Kadakas
Kannikese 8–30
Saku 75501
ene.kadakas@mail.ee

Saue Linna Lastekaitse Ühing

Anneli Ritsing
Puidu 23
Saue 76506
anneli@saue.ee
www.sauelastekaitseyhing.ee

Ida-Virumaa

Jõhvi Lastekaitse Ühing

Tatjana Laada
Ridaküla 7–16
Kohtla-Järve
minatl@hotmail.ee

MTÜ TK Romashka

Roman Tretjakov
Rahu 34–71
Narva 20604
info@tkromashka.ee
www.tkromashka.ee

Sillamäe Lastekaitse Ühing

Irina Golikova
Viru pst 22/1–11, Sillamäe
Ida-Virumaa 40232
info@sscw.ee
www.sscw.ee

Jõgevamaa

Tabivere Lastekaitse Ühing

Maire Mällo
Tabivere Keskkool, Tabivere
Jõgevamaa 49101
maire.mallo@mail.ee

Järvamaa

Järvamaa Lastekaitse Ühing

Kristiina Kais
A.Haava 3a/8, 72215 Türi
Tel: 384 7177

Türi Lastekaitse Ühing

Erika Teras
Vabriku pst 6, Türi
Järvamaa 72213
erika.teras@mail.ee
www.tyri.ee/tyrilaps

Läänemaa

Hiiumaa Lastekaitse Ühing

Merle Salusoo
Koidu 2 Kärdda
merle.salusoo@mail.ee

Lääne-Virumaa

Kadrina Lastekaitse Ühing

Siiri Sammel
Rakvere tee 14, Kadrina
Lääne-Virumaa 45201
siiri.sammel@kadrina.ee

Rakvere Lastekaitse Ühing

Kaie Kranich
Laada 14, Rakvere 44310
mty.rly@gmail.com
www.rly.ee

Tapa Lastekaitse Ühing

Ave Pappe
Kooli 24, Tapa
Lääne-Virumaa 45106
ave.pappe@tapa.ee
www.tapalky.ee

Põlvamaa

Põlvamaa Lastekaitse Ühing

Aira Lutsar
tel 56454763
aira.lutsar@gmail.com
www.lasteyhing.polvamaa.ee
www.malev.polvamaa.ee

Pärnumaa

Audru Lastekaitse Ühing

Peep Tarre
Pärna allee 7, Audru
Pärnumaa 88301
peep.t@audru.ee

Pärnu Lastekaitse Ühing

Anu Aunapuu
anu.aunapuu@pc.ut.ee

Raplamaa

Rapla Lastekaitse Ühing

Sirje Praks
Tallinna mnt 9–1
Rapla 79513
sirje.praks@marjamaa.ee

Saaremaa

Kuressaare Lastekaitse Ühing

Kai Saar
Komandandi 10b
Kuressaare 93812
lastekaitse@kuressaare.ee

Saaremaa Lastekaitse Ühing

Maii Lonks
Sepsa 2–12
Kuressaare 93812

Tartumaa

MTÜ NAK Carpe Diem

Heidi Hansar
Ranna tee 1a–8
Tartu 51008
hsusi@one.ee

Tartu Lastekaitse Ühing

Ille Jõgi
Pepleri 27
Tartu 51010
tartu.lastekaitse@mail.ee
www.tlku.ee

Vara Valla Lastekaitse Ühing

Vaike Torokvei
Matjama pk, Vara küla
Tartumaa 60401
tvaike@hotmail.ee
www.varalaps.ee

Valgamaa

Valgamaa Lastekaitse Ühing

Aili Heinjärv
Allika 19–19
Valga 68206
ailiheinjarv@hotmail.ee

Viljandimaa

Viljandi Lastekaitse Klubi

Anneli Raave
Kooliaia 5
Viljandi 71004
margit@viljandimaa.ee
www.viljandimaa.ee

Võhma Lastekaitse Selts

Enna Tikas
Veski 11, Võhma
Viljandimaa 70602
enna.tikas@mail.ee
www.vohmalks.ee

Päikesekillu Perekeskus

Kristel Kadakas
Posti 24
Viljandi 71004
kristel@paikesekilluperekeskus.ee

Võrumaa

Võrumaa Lastekaitse Ühing

Inge Järvpõld
Sulevi 13 Võru 65604
Inge1963@gmail.com

Kiusamisest vabaks!

Free of Bullying

– viis nõuannet lapsevanematele

- 1) Julgusta oma lapsi mängima ja kokkuleppeid sõlmima rühma erinevate lastega.
- 2) Ära kõnele halvasti teistest lastest ega nende vanematest.
- 3) Vii sisse ühine sünnipäevade tähistamise tava.
- 4) Julgusta oma last kaitsma kaaslast, kes ise ennast kaitsta ei oska.
- 5) Ole avatud ja positiivne, kui teised lapsevanemad räägivad oma laste probleemidest.

Paremad sõbrad

Haridus- ja Teadusministeerium

Lastekaitse Liit

Estonian Union for Child Welfare

The Mary Foundation

Save the Children

Denmark